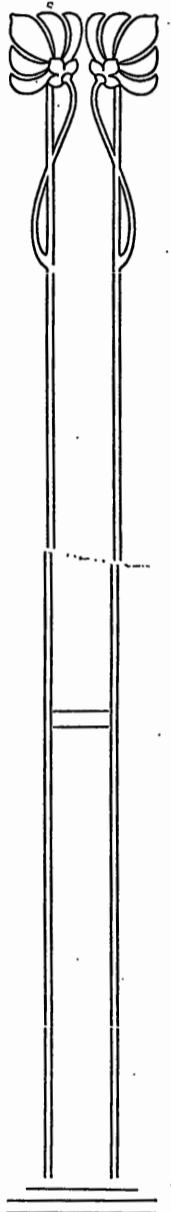
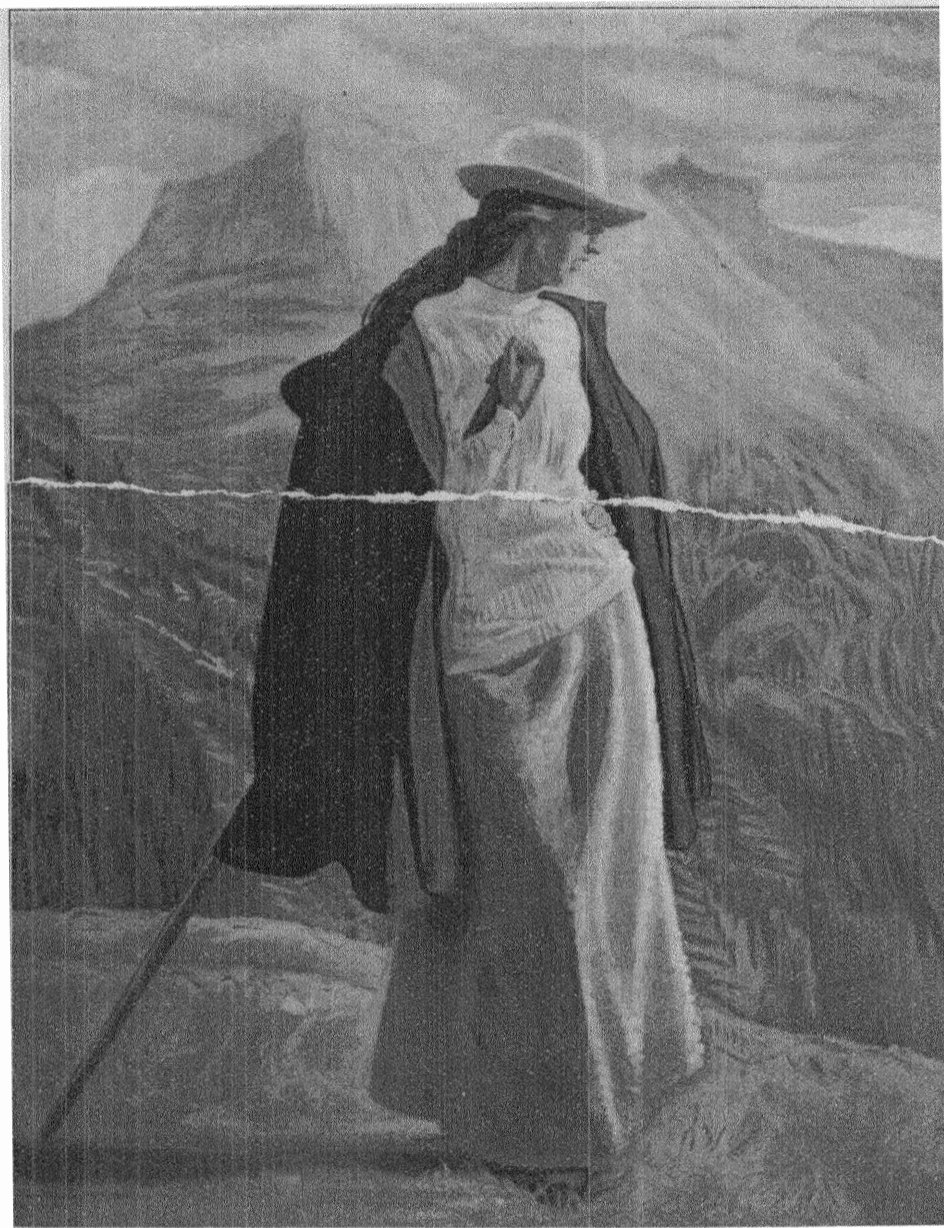
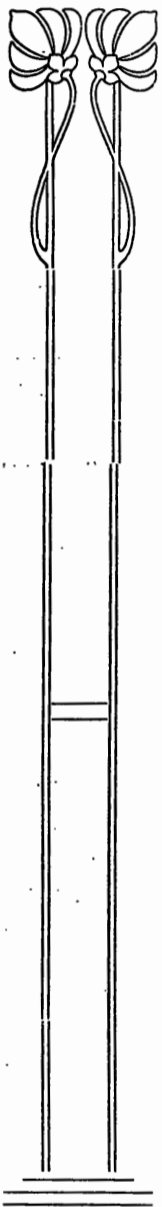

Morgonbris

Julnummer

(Utgives av Socialdemokratiska kvinnornas Centralstyrelse.)

J. F. Willumsen: EN BERGBESTIGERSKA.

VANDRING.

Av GUSTAV ÅSTRÖM.

Genom skogar, över öde slätter
susar nordan frostigt kall
och mot tysta kyligt klara nätter
glimma snabba stjärnefall
minnande om alltings ursprungsflöde,
livets rika värmehärd
medan vägen glider tyst och öde
genom viddens vildmarksvärld.

Så är livet. Tungsam vandrings möda
mot en anad lyckas mål.
All vår kraft och ungdom vi föröda
under rymd av slipat stål,
men en timme tung och tyst som döden
se vi fjärran stjärnors sken.
Himlen lyser över jordens öden
djup, oändlig, fruset ren.

Och en ödmjuk stilla glädje fyller
med sitt flöde sorgset bröst
medan rymdens rika stjärnemyller
följer oss mot livets höst.
Se, i tunga tysta svärmodsstunder
öppnas sakta himlens dörr.
Dem som skyntat rymdens stora under
får en annan blick än förr.

ELLEN KEY.

Banbrytaren och bevararen.

I Ellen Key sammansmälta på ett sällsynt fullödigt sätt banbrytaren och bevararen. Inom arbetarkvinnornas värld är hon mest känd som banbrytaren, vilken, genom sin tro på socialismens och individualismens förenade linjer, under de sista decennierna varit allas vår samlande kraft.

Ellen Key framträdde offentligt icke förrän vid mognad ålder på åttioalet, då hon började sina föreläsningar vid Arbetarinstitutet i Stockholm samt i Göteborg, Stockholm och Uppsala med de uppmärksammade föredragen om "hur reaktioner uppstå" och om "tanke- och yttrandefrihet". Härmed hade hon ställt sig på vänstersidan. Ett par år därefter väckte hon opposition genom det självständiga sätt, på vilket hon gjorde sina inlägg i kvinnofrågan. Hon fick då motståndare såväl från konservativt håll som från speciellt kvinnosakshåll, emedan man ansåg att hon alltför ensidigt framhöll å ena sidan kärlekens betydelse och å andra sidan vikten av kvinnans speciella uppgifter som maka och moder. Dessa hennes åsikter framkommo i studier över tre hennes vänner: Sonja Kovalevski, professor i matematik vid Stockholms högskola, samt de båda författarinnorna Victoria Benedictsson (Ernst Ahlgren) och Ann-Charlotte Leffler. Vidare i de båda skrifterna "Missbrukad kvinnokraft" och "Kvinnopsykologi och kvinnologik", vilka på den tiden diskuterades med en iver och en hetsighet

varom senföddare slakten icke hava någon aning.

Undertecknad vågade på den tiden icke deltaga i diskussionen offentligt, men med vilken brinnande glöd höll man icke med Ellen Key. Sedan har man kunnat hava olika mening i en och annan detalj rörande kvinnofrågornas tillämpning. Men djupt sett, hur har icke livet och utvecklingen givit henne rätt.

Samtidigt lärde vi känna Ellen Key i början av 90-talet i egenskap av föreläsare och skapare av tolvternas samkväm. En hängiven lärjungekrets samlades till föreläsningarna i Arbetarinstitutet, där den svenska litteraturen blev på ett oföriikneligt sätt levande genom Ellen Keys gedigna kunskaper, själfulla uppfattning, vältalighet och populära framställningssätt, fyra egenskaper vilka tillsammans bildade något oförglömligt och nästan fullkomligt. Det var bland dessa åhörarskaror Ellen Key stiftade bekantskapen med unga bildningshungrande kvinnor ur såväl arbeterske- som medelklasskretsar, och vilka hon samlade i tolvterna. Hon utgjorde på nittioalet utan överdrift en ständigt brinnande centraleld i folkbildningens tjänst och för att väcka förståelse de olika klasserna emellan. En härlig tid, full av förhoppningar och trosvisshet.

Ellen Key framträdde sent för of-

fentligheten, men så mycket rikare blev hennes produktion före fyllda 50 år. Redan på nittioalet utkom även "Tankebilder" där hon framlägger i samlad form sin åskådning. Där återkommer hon ännu en gång till kvinnofrågan och skildrar sin ideala bild av framtidskvinnan — "och när man målar idealbilder behöver man icke neka sig något", säger Ellen Key. Framtidskvinnan "skall vara ett väsen av djupa motsatser vilka nått harmoni — — hon skall inse nödvändigheten i naturens lagar och i utvecklingens förlopp, hon skall äga solidaritetskänsla och samhällsintresse — — hon kan se i stort och hon kan se i sammanhang." I Tankebilder finnas även de kända uppsatserna om "Skönhet" och om "Självhävdelse och självoffrande". Där skriver hon också om "Stillhet" och om "Mod", som på ett alldeles särskilt sätt kan tjäna både till moral och andaktsläsning. Man skulle önska få dessa uppsatser i särtryck, så väl behöfliga äro de just nu. För min del kan jag aldrig tänka på Ellen Key utan att med tacksamhet erkänna vilket stöd för karaktärsdanningen denna hennes uppfordran till mod och stillhet varit och är.

En liten särskild skrift som mycket lästs och väl läses än "Skönhet för alla" utkom 1899. Det var en uppmaning, gentemot industrialismens förfulning, att skaffa sig själv och sina medmänniskor skönhet: skönhet i hemmen, vardagsskönhet, vackra festvanor och

Från 1870-talet.

Maj 1899.

till sist ett litet ode till skymningsbrasan.

Där, liksom på så många andra ställen i hennes skrifter, framträdde den andra sidan av Ellen Keys väsen: bevararen.

Då Ellen Key 1899 bröt upp från sin verksamhet i Stockholm var det som om det slitits ifrån oss en bit av vårt eget hjärta. Men det var bevararen Ellen Key som kände att hon måste leva mera ensam för att kunna giva ännu mera av sig själv. Hon företog först utländska resor, varunder hon lärde känna personligheter, vilka hon sedan bekantgjorde inför svensk publik. Vi behöva endast här påminna om hennes utmärkta essayer över belgaren Verhaeren och österrikaren Rielke. Dessa nutidsmänniskor skildrade hon med samma förståelse och djupa uppfattning som hon ägnat de litteraturens förgrundsfigurer hon mest älskat: Almqvist och Goethe.

Redan 1903 och därpå följande åren utkommer hennes stora verk Livslinjer. Detta arbete är skrivet i Sverge, en av delarna i broderns hem i Småland, en annan i Ransäter i Värmland där Ellen Key slog sig ned för en längre tid.

De nutidsmänniskor, som icke kunna tänka sig att läsa alla Ellen Keys arbeten, kunna genom att studera Livslinjer lära känna hennes mångsidighet såväl på grund av kunskaper som de olika ämnen hon med sin forskning omspanner. Endast några citat för att locka dem som icke tagit del av detta arbete att läsa det: "De samhällsbevarare, som mena, att allt vore gott, vore endast människorna goda, dessa äga endast en halvdel av sanningen. De samhällsostörtare, som mena, att alla vore goda, vore endast samhällsformen god, dessa äga en annan halvdel av sanningen."

"Gemensamt för de nya människorna — män som kvinnor, unga som gamla, förenade eller ensamma — är att vad de av livet vilja detta är endast att dess strängaspel skall vinna en allt djupare, renare och fullare ton — även om denna sjunger ur en violin som blivit sammanfogad av spillror."

"Den nya mystiken är icke världsfrånvärd, utan världsfammande, utgår ej från livets värdelöshet utan från dess värde, dödar ej begären men besjalar dem."

I Livslinjer har Ellen Key även berört ganska ingående sin uppfattning om kristendom och religion, inlägg som hade alltför väl behövts upprepas i

våra dagars diskussion om kyrkan och det andliga nutidsläget. Den som bevistade Ellen Keys predikan i Fritänkareförbundets julotta 1895 återfann densamma i Livslinjer med obeskrivlig tillfredsställelse. Få predikningar hava väl någonsin höjt sig till en sådan sanningskarlek och sublinitet i nära för-

Vid 6 år.

ening. Vi behöva den, liksom Ellen Keys uppfordran till stillhet och mod, såsom en särskrift för uppbyggelse.

Att beröra alla Ellen Keys verk i en jultidning är en omöjlighet, men har det syntts mig nödvändigare att påminna om de äldre verken, som kanske för en yngre läsekrets ej äro kända, än om Ellen Keys senare böcker, såsom de under världskriget utkomna.

Dock måste här nämnas det verk hon utfört sedan hon skapat sig ett hem, sitt Strand vid Vättern. Det är Ellen Keys bok om hennes far, den kände skriftställaren, politikern och grundaren av lantmannapartiet, Emil Key. Bevararen hos Ellen Key sammanhänger på det intimaste sätt med kärleken och vördnaden för hemmet och föräldrarna. Modern, f. Possé, var oaktat sin synnerligen aristokratiska härstamning en för sin tid mycket frisinnad personlighet och som inom sin socken genomförde reformer för den tiden ovanliga. En innerlig kärlek förenade de båda makarna.

Av fadern, Emil Key, född 1822, död 1892 gives en mycket värdefull skildring genom de minnen av och om Emil Key och utfyllda av Ellen Key vilka skrivna på Strand utkommo 1915, 1916 och 1917.

Med detta arbete har hon ej blott uppfyllt en gärning, som just hon fått av sin far i uppdrag, utan också kunnat

göra levande sådana människor inom adel och borgare, vilka genom pliktuppfyllelse och oavlätlig ideell strävan gjort kulturinsatser så värdefulla att deras arvtagare — antingen de vuxit upp i liknande miljö som Ellen Key eller i arbetarhem — måste giva deras gärning sitt tacksamma erkännande och därav hava mycket att lära.

Emil Key var en idealist som få och dessutom en mycket självständig personlighet, varför de politiska och sociala inlägg, som i minnesboken återgivas från olika tidningsuppsatser äro synnerligen läsvärda. Likaså skildringarna av lantmannapartiets historia från riksdagarna från och med slutet av sextioalet till början av åttiotalet.

Minnesbokens första del upptager även detaljer om slakten, om Ellen Keys älskade barndomshem Sundsholm i Småland och det för sin skönhet berömda Tjusts härad och livet där. Skildringar så intressanta att dessa först giva den verkliga helhetsbilden av Ellen Key själv. Där i hemmet — på samma gång hon fick impulsen till sin banbrytande verksamhet — är grunden lagd till Ellen Key såsom bevararen. Bevararen av hemmet, bevararen av minnen som böra vörddas, bevararen av individualiteten. Ellen Key säger följande: "Emil Keys barn, som intet ägde mer än sitt arbete, måste göra sig urarva. Men de yppersta värden föräldrar förmå lämna efter sig åt sina barn äro lyckligtvis de som barnen icke kunna avhända sig."

Tack Ellen Key för att du alltid låtit detta arv bliva dig heligt. Tack för att du skildrat människan så levande som du gjort det. Tack för att du alltid haft mod att säga ut när du ansett att så behövdes. Tack för allt ditt arbete. Tack för din ljusa tro på människorna och framtiden. Tack för din sorg när förhoppningar gäckas. Tack för att du varit och är alltifrån barndomen till dina fyllda 70 år alltid dig själv: Ellen Key.

Anna Lindhagen.

Sundsholm.

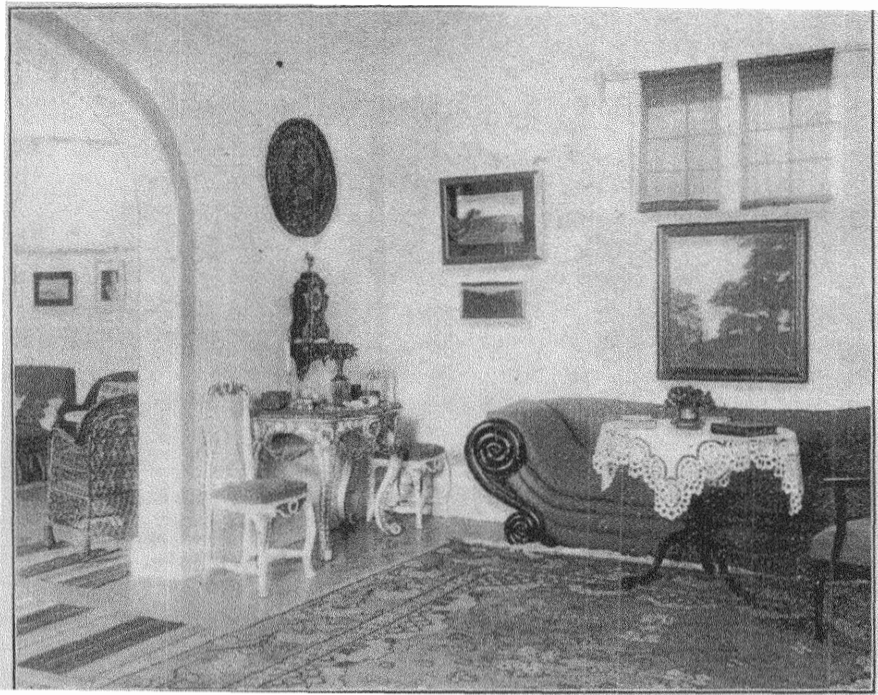
Ellen Keys barndomshem.

Ellen Key och Tolfterna.

En vinterförmiddag 1892 suto tre kvinnor hos fru Elna Tenow, enade i samma tanke att finna ett lämpligt sätt för umgänge mellan huvudstadens kvinnor av skiftande bildningsgrad och levnadsvillkor. Fru Tenow hade sammanträffat med allmogekvinnor, som yttrat saknad efter bildningsinflytelser. Undertecknad hade som journalist kommit i beröring med några av huvudstadens socialt intresserade arbeterskor, vilkas intelligens och behagliga väsen så frapperat henne, att hon icke fick ro för tanken: "Vilken förlust för oss, som fått vår bildning till skänks utifrån, att icke komma i tankeutbyte med de självbildade med deras så äkta kulturella natur!" Men hon visste vart hon skulle gå för att få bron lagd mellan själarna. När Ellen Keys dörr öppnades för hennes knackning, spred sig den rosenfärgade gryningen över det företag, som rubricerar första protokolls-boken med: "Samkväm för kvinnor från olika yrkesråden." (Redan då voro vi nog moderna att anse även hustruns och makans kall som ett yrke, om även av högre art.) Ellen Key å sin sida hade just gått starkt fylld av samma idé till följd av ett samtal, som hon en kväll på hemväg från sin föreläsning i Arbetarinstitutet haft med en strykerska, vilken då yttrat: "Det är icke er mat och edra kläder vi mest avundas er, utan det är alla de andliga njutningar, som stå er mycket bättre till buds."

Så möttes vi tre hos fru Tenow för utarbetande av en plan, och ännu lyser för mig i minnet en väggdekoration mitt för bordet, där vi suto, inneslutande svenska flaggan och trikoloren, vilket jag fattade som ett gott omen för svenska olikställda kvinnors tvångsfria umgängessamhet.

Tyvärr blev fru Tenow snart därefter sjuk, och senare blev hon så upptagen av ett par andra intellektuella intressen, att hon drog sig undan Tolfterna. Men hon visste nog med under-

Interiör av Strand.

tecknad, att det var Ellen Key "som skulle göra't".

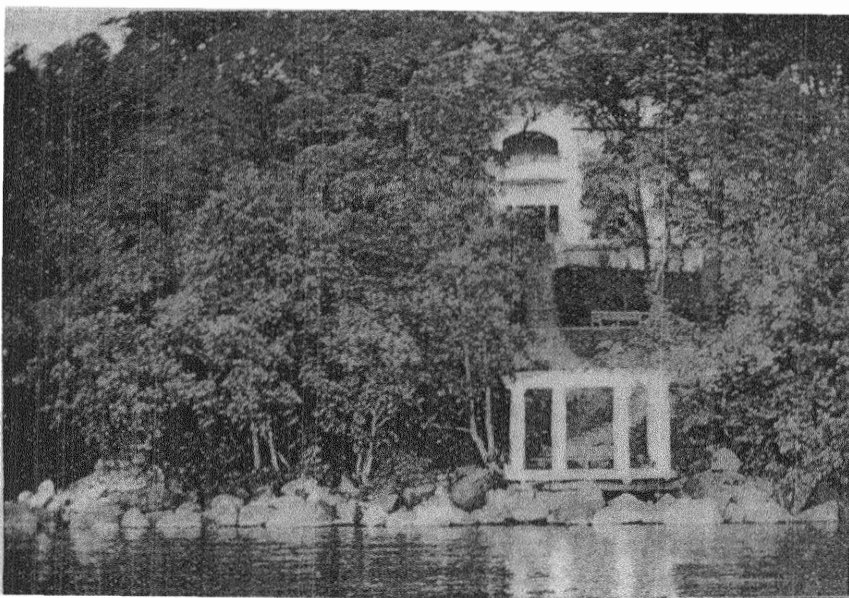
Ellen Key med sin förnämlighet och sin fördomsfrihet, sitt ädla frisinne, sin med ungdomlig livfullhet parade värdighet, sin kunskapsrikedom, som aldrig yppade sig i det allra ringaste docerande eller skolmästrande, och sin soliga tro på det goda i människors natur, vem var väl mer ägnad att sammanföra skilda klasser? Sällan ser man väl en människa sammanföra människor av samhällets mångfaldigt graderade klasser så likställigt som Ellen Key, och sällan ser man väl mer vanliga människor så otvungna inför en överlägsen personlighet som inför henne. Redan länge stod hon ju i andlig beröring med en mängd personer och personligheter såväl ur arbetarklassen som ur de mer lyckligt lottades led. Så blev den rätta tonen starkt anslagen redan vid Tolfternas "vagga", och ljuder där ännu rent.

Det hörde till Ellen Keys organisationsplan, att det nya sällskapet varken skulle äga styrelse eller stadgar. Ett slags styrelse äger det ju dock i de

"ledarinnor" av aftonunderhållningen (de flesta ännu kvar sedan de första åren), som sätta upp samkvämsdagar, utfärda kallelser, skaffa lokal, sköta ekonomien, samt adjungera med sig var och en minst elva medlemmar, som ha skyldighet att bevista vissa samkväm och förmedla sällskapligheten med det mycket överskjutande antalet arbeterskor, en anordning, som gav upphov till det oegentliga namnet Tolfterna, vilket dock utan någon allmän överenskommelse vunnit hävd såsom lätt i öron- och i ögonfallande.

Framför mig ligger protokollet över första samkvämet. Närvarande voro utom en tolt 45 arbeterskor. Ellen Key berättade om Björnson, visade fotografier av diktaren och hans familj samt uppläste hans saga om hur enen, furen och björken klädde berget, vilket hon på sitt spirituella sätt använde vid sitt välkomsttal till de närvarande och tillämpade på det spirande företaget. Fröken Aug. Lock, som ännu tillhör samkvämen, svarade å de kallades vägnar.

Och så följa de gyllene tolv åren, då Ellen Key är med oss i ur och skur och trots sin så upptagna tid sällan försummar ett samkväm, men gör sin insats däruti på sitt andligt rika sätt. Ofta har hon med sig någon gäst för aftonen från in- eller utlandet. De förstnämnda bidraga då ej sällan med ett underhållningsnummer. Under den inledande tédrickningen sällskapar hon livligt med arbeterskorna, där hon har mer än en vän, som hon styrker med sina ord. Diskussioner i mer eller mindre sociala ämnen komma ofta till på hennes initiativ och få mot slutet av samtalet sin pondus genom hennes inlägg. Håller hon själv ett föredrag, är det oftast för att bistå någon annan ledarinna för aftonen; men hon skaffar oftast föredragande ur sin högt bildade och talangfulla umgängeskrets. Vid vårutfärderna måste hon tillmötesgå allas förväntan med ett tal, och hon talar då,

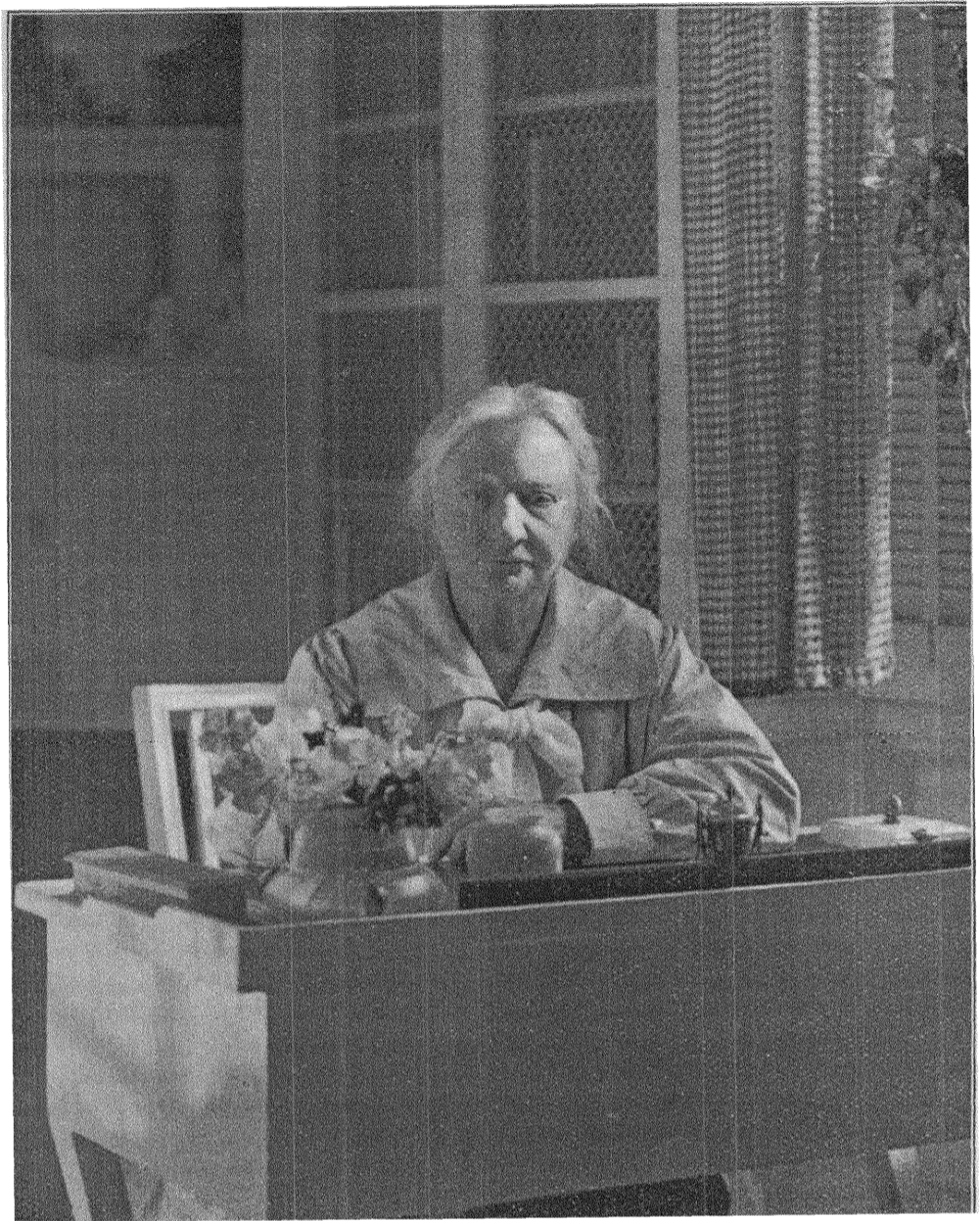
Strand.

såsom blott hon förstår göra det, ur och till allas hjärtan. Då får naturen sin rätta tempelstämning. Men hon har mer än en gång fått till stånd toltfbesök å utställningar och i museer, då hon förnämligast varit guide, liksom vid vårutfärderna till gamla historiska slott. Och aldrig, hur än åren glidit och lagt grått i hennes hår, har man sett hennes känsla för människan slappna och hennes iver att samstämma med denna i ett kulturellt intresse bli en grad svalare.

Men så kommer år 1903, då Ellen Key lämnar Stockholm, stannar i utlandet ett par år, kommer tillbaka till Sverige, men bor på olika ställen i landsorten, där hon fullbordar "Livs-linjer", samt slutligen bygger sig ett hem vid Vättern. Men hon har dock aldrig lämnat oss, och därför fortlever Tolfterna ännu de många milen ifrån henne, t. o. m. igenom kristiderna, då så många inskränkningar i sällskapligheten måst göras. Så snart Ellen Key efter sin återkomst till Sverige besökt huvudstaden, har hon bevistat ett eller flera samkväm och varit ständigt densamma, eldad och eldande, värdig och livfull, med gott, ja, osvikligt minne för allt och alla, lika okonstlad och anspråkslös i sitt uppträdande trots världsryktet, men än mer imponerande än förr genom det drag av djupt vemodsfyllt allvar, som tidshändelserna lagt över hennes väsen.

Och så har hon, sedan "Strand" blev färdigt, varje år som gäst haft, i början en, sedan två gäster ur Tolfterna hos sig. Vad dessa berättat om hennes värdinneskap bekräftar Ellen Keys egna teorier om levnadskonst. En toltfmedlem, fru Elin Engström, anställd vid Social-Demokratens tidningsexpedition, är medlem av nämnden för det vilohem för kvinnor, som Strand är ämnat till efter Ellen Keys bortgång. Och toltfmedlemmar skola äga företräde vid ansökningar till hemmet.

Utom de tillfälliga besöken, varmed Ellen Key glatt oss, har hon till julfester och utfärder alltid sänt oss en skrivelse, som dagens ledarinna uppläst, varigenom alla känt att Ellen Key dock varit med; ofta har hon tagit åhörarinna med sig genom att för dem beskriva sin tillfälliga omgivning, såsom en naturskildring från Italien, en reseberättelse från Holland o. s. v. Oftast är det dock tankar i anledning av julen eller varen eller tidsläget. Utdrag ur dem locka här, men måste underlätas av brist på utrymme. Ett citat må dock tagas med. I ett jultext, där hon beskriver hur snön ligger vit som en svepning kring henne och hur hon till följd av en djup sorg känner längtan från lidandet, tillägger hon: "Då kom jag att tänka på er alla. Det kom in i mig som ett samvetsagg vid tanken på hur jag dock har det och de flesta av er ha det; hur många hårda, skarpa fåror kölden skurit in i er tillvaro, och hur föga de äro täckta av den stilla, vita frid, som utom döden endast den sorgfria

Ellen Key

(70 år den 11 december.)

ålderdomen kan skänka; hur hård och het kampen står för er alla och dock hur starka ni äro! Och som det gått mig ofta förr: jag har i tanken och i verkligheten gått till våra samkväm och genom er styrka kommit starkare därifrån! Ni få därför i dag icke en hälsning, som kan hjälpa er, men ett tack att ni hjälpt mig så många gånger. Tack kära vänner alla, de närmare som de mer avlägsna för alla dessa åren!"

Och framför mig ligger protokollen för de två sista åren, då Ellen Key besökt oss. Ena gången talade hon om kvinnans insats till botande av allt det onda kriget åstadkommit och lade oss på hjärtat, att var och en i sin stad kan göra något genom viljan till det goda, viljan till att stävja hatet och befrämja kärleken folk och människor emellan. Andra, den sista gången, uppmanade hon kvinnorna, som nu fått rösträtt, att höja sig öven partipolitiken, när den leder till förföljelse, orättvisa och förnekande av sanningen. Att icke låta partihänsyn hindra ett erkännande av det goda, som kan verkas av ett annat parti: Allenast detta sätt att

lyfta sig över sin klass, den må vara en över- eller underklass, räddar ur fördärvet.

Endast tanken, ej orden, har här kunnat återgivas; den läsarinna, som någon gång sett talarinnan i hennes mest inspirerade ögonblick, kan likväl föreställa sig vilket djupt intryck hon gjorde, där hon stod vithärig, ännu kraftig, men dock så tyngd av mänsklighetens ve.

Värdigast torde vi fira hennes sjuttioårsdag genom att på vid gavel öppna våra mer eller mindre frigjorda hjärtan för hennes maningsord; genom att med lågan från hennes hård tända lågan på vår egen, hur enkelt fattig eller rikt smyckad den må vara, och föra lågan vidare till andra härdar, där kylan råder; människokärlekens låga — den sanna bildningens likställighets-tecken. Den känslan har Ellen Key framförallt ingjutit i Tolfterna, att där hjärtats bildning härskar, där finns ingen klasskillnad.

Amalia Fahlstedt.

"De största ideella värden."

Det var en av de första dagarna efter storstrejken 1909. Ett möte var anordnat av frisinnade kvinnor i Stockholm i syfte att genom diskussion utröna huru man på bästa sätt skulle kunna råda bot på följderna av stridens härjningar i de fattiga arbetarhemmen. Man ansåg sig ha en viss skyldighet att nu efter det våldsamma kraftprovets slut proponera barmhärtighet mot den ena partens lidande, kvinnorna och barnen. Arbetarna hade under hela striden haft alla emot sig, men nu, då man icke behövde taga parti, ville man åtminstone vara med om att söka hela såren som striden slagit. För detta ändamål rekommenderades olika åtgärder.

Publiken bestod mest av kvinnor från borgerligt håll. Många av dessa hade troligtvis aldrig tänkt sig in i vad denna jättestrid egentligen hade för innebörd. De flesta, det framgick tydligt av enskilda samtal omkring i lokalen, hade endast tanke för alla obehag de själva fått underkasta sig under dessa veckor, då arbetarna, som det hette, "satt samhället i gungning". Huruvida dessa blott för nöjes skull underkastade sig själva oerhörda uppoffringar eller djupare motiv lågo bakom, därom rådde hos flertalet av de närvarande en förvånande okunnighet.

Ellen Key, som på tillfälligt besök i Stockholm hade infunnit sig på mötet, var sista talare. Kvinnorna från arbetarehåll sutto i spänd förväntan. Vad skulle hon säga? Skulle även hon komma för att som den barmhärtiga samariten söka läka såren som striden slagit, eller skulle hon gräva djupare efter orsakerna till allt detta som hänt?

Ellen Key var synnerligen gripen av situationens allvar. Hon talade ovanligt lågt.

Hon talade först om kvinnornas plikt att skaffa sig insikt, den insikten som leder till rättvisa och opartiskhet. Mot slutet av sitt korta anförande yttrade hon bl. a.: "Det gäller för kvinnorna att taga parti, för eller emot, att avgöra om de vilja mera rättvisa, mera harmoniska förhållanden i världen. Striden gäller den nya mänskligheten. Rätten ligger där de största ideella värden varit insatsen."

Hon manade vidare kvinnorna att under dessa mörka dagar sätta hoppet mot misströstan och kärleken mot hatet.

De största ideella värden. Ellen Key såg, vad så många andra icke förstodo, att denna strid, som kostat arbetarna så oerhörda offer, i sin innersta mening varit en frihetsstrid från de förtryckta. Målet var att framskapa bättre materiella och därigenom även förutsättning för större ideella livsvärden, större lycko-

En ensam.

Ur tidens larm och stridstumult man hör en ensam kvinnas namn beständigt ropas; anklagelser i mängd mot henne hopas, allt med moralens käpphäst fram man kör.

Ty gammalmodig tanke djärvt hon stör när brukligt skriveri av henne slopas, och fördomsfritt allt unket undansopas; med nya tankar hon sitt framtåg gör.

Och brukets kränkta andar gny och knota; med smädeskriftens giftpokal de hota; de kasta gatans sten och tröttna ej.

Men smädelsen sig själv till graven viger, ty, upp ur trycksvärtssmutsen ständigt stiger en ren, en oantastlig Ellen Key.

P. A. C.

möjligheter och sålunda bereda vägen för en ny mänsklighet.

Det stora förtroendet Ellen Key vunnit i arbetarkretsar har bl. a. sin orsak i hennes förmåga att förstå de djupare liggande motiven för dessas ofta så hårda kamp, hennes uppfattning om rättvisan i deras krav. Hon har vid många tillfällen haft mod att oförbehållsamt träda i breschen för denna sin mening, sålunda under den stora striden om föreningsrätten i Norrland i slutet av nittioalet och senare vid lockouten 1905.

När Ellen Key nu i dagarna ingår i sitt sjuttionde år, komma många tack samma välönskningar att sändas henne från alla dem för vilka hennes livsgärning i tal och skrift varit i sann betydelse vägledande och uppbyggande. Hon, som så gärna vill se ljust och förhoppningsfullt på mänskliga utvecklingsmöjligheter, har i sina Livslinjer givit oss sanningar av oskattbart värde.

Anna Sterky.

"Miljoner kvinnor, som åt kollektivarbetet lämna hemmens och barnens vård, medan de själva sköta sina yrken, synas visserligen samhällsnyttiga. Men livet stiger endast genom fullmänskligor.

Under kärlekens värtid kunna föräldrar endast då betyda något för sina barn, när de känna vördnad för det under, som fullbordas i deras närhet. Men sällan hava föräldrarna dessförinnan varit så finkänsliga, att barnen nu behandla dem som förstående vänner."

(Livslinjer.)

Ett minne.

Det var för tjugu år sedan. — Jag gjorde Ellen Key ett besök för att an hålla om ett föredrag för en Verdandiloge. Svaret blev genast avböjande på grund av bristande tid. — Jag måtte ha sett bekymrad ut, och vänlig som alltid frågade hon efter orsaken. Jag talade då i korthet om Verdandiordens svårigheter i den förföljelsekamp, som igångsatts av de äldre nykterhetsordnarna. Utan att vidare betänka sig utbrast då Ellen Key: "Står det så till, då måste jag ha tid att hjälpa er!" — Hon höll föredraget.

Denna lilla episod träder alltid i förgrunden, så ofta tankarna kretsas omkring Ellen Key. — Att offra en del av sin hårt anlitade tid för att hjälpa de små, att bli eld och lågor för att få slå ett slag för en hotad, frisinnad idé, men på samma gång med kärlekens mildhet avtrubba de förföljdas spirande hat mot förföljarna, det är så karaktäristiskt för Ellen Key. Att på nära håll få vara med om något sådant värmer och sporrar till nya ansträngningar. — Tack Ellen Key för detta härliga minne!

Anna Carlsson.

"Även i de ömmaste hem gå barnen under vårstormarnas tid som gåtor, dem föräldrarna ofta förgäves söka tyda. Aldrig lider en ung själ som under lösningen av sin egen gåta. Men endast den far eller mor, som mäktat förnyas eller förnygras genom sina barn, torde kunna hjälpa dem med lösningen. Annars blir följden endast att föräldrarna från sitt håll bära stenar till den mur, barnen från sitt bygga allt högre.

Den enda verkliga makt, en far eller mor äger över sina barns öde — men den är också omätlig — det är att fylla hemmet med sin starka och sköna personlighet; med kärlek och glädje, med arbete och kultur; att sålunda där göra luften så rik och ren att barnen äga ro att vänta med sitt val och stora mått att välja efter!

När naturen skapade släktdriften, omdanade kvinnan den till kärlek; när nödvändigheten danade bostaden, skapade kvinnan därav hemmet. Hennes stora kulturinsats blev således omhettan.

Redan den drömmen är stor som nu håller arbetarskarorna uppe, drömmen att de, som komma efter dem, "skola få det bättre än de själva". Redan den viljan är mäktig, som kommer dem att för sina barn begära vad nästans barn redan tillhör!"

(Livslinjer.)

Hemmet och skolan.

Det har funnits tider i vårt land — och de ligga inte mer än ett hundratal år tillbaka — då hemmet och skolan för en stor del av Sverges ungdomskara voro ett och detsamma. Det var de tiderna, då läskunnigheten meddelades barnen genom fars eller mors eller äldre syskons enkla, oförtrutna undervisning och sedan redovisades och kontrollerades vid prästens husförhör. När så vår obligatoriska folkskola med vår första folkskolestadga bröt sig igenom, var det många som sörjde, att föräldrarna på detta sätt skulle frånryckas en av deras mest naturliga uppgifter vid barnens uppfostran.

Man kan förstå dessa känslor, men man måste å andra sidan erkänna, att här skedde något i längden oundvikligt. Skolans uppkomst är ett led i den oundvikliga process i riktning mot en allt mer genomförd arbetsfördelning, vilken så småningom utbrutit ur hemmet en mängd av dess forna bestyr och plikter och anförtrott dem åt särskilda yrken och samhällsorgan. Undervisningsarbetet har — även det — allt mer blivit en konst, på vilken kraven ställts högre och högre, och så har läraren måst övertaga en viktig del av ansvaret för barnens uppfostran.

Men denna delning av uppfostringsarbetet har ej varit odelat fördelaktig. Det har inträtt risker för slitning, för bristande överensstämmelse mellan skolans och hemmets uppfostringsmetoder och uppfostringsynpunkter, som lätt kunna bli ödesdigra. För att taga ett par betydande exempel, hur lätt blir ej fallet, att det, som på det ena hållet uppbygges genom allvar och stränghet, det nedrives sedan på det andra genom slapphet och efterlåtenhet, och vilken motsättning råder ej i våra dagar på många håll mellan skolans religiöst-etiska undervisning och uppfattningen inom hemmen i hithörande ting — och jag avser sannerligen ej här, att skolan i regeln står på den rätta sidan!

”Med nitfull iver”, hävdade folkskolevännen Torsten Rudenschöld i en på 1850-talet utgiven skrift, ”måste man förfäktas den sanningen, att folkskolan omöjligen kan bli annat än ett haltande fuskverk, om dess verksamhet icke bygges på samverkan av hemmen”. Dessa ord hava mer än någonsin giltighet i våra dagar, då vi allmänt känna det vara ett livsintresse för vårt folk att vi få ett starkare och djupare grepp i ungdomen och dess fostran, än vad beklagligtvis under de senare åren varit fallet.

Skolan och hemmet måste samverka för att tillsammans bättre förstå de unga. Läraren, som mest har barnen samlade för sig i skolrummet och där kan jämföra dem, vet bäst vad de gå för i skolarbetet. Men lära-

ren misstar sig ofta grymt, när det gäller att bedöma barnens karaktärläggning. Föräldrarna åter, som icke ha samma möjligheter till jämförelser, överskatta kanske ej sällan barnens ”läshuvuden” och begåvning, men de hava till gengäld vida rikare möjligheter att se och lära känna dem så att säga inifrån, att iakttaga deras lynnesart. Hur skulle ej barnuppfostran gagnas därav, att föräldrar och lärare öppet och ärligt anförtrodde varandra sina erfarenheter och bekymmer och lärde sig att lita till varandra!

Men föräldrar och lärare måste också lära sig att förstå varandra, den ena parten förstå den andras mödor och svårigheter i uppfostringsarbetet. Hur ofta är ej läraren, när han bannar barnet för den dåligt inlärd läxan, glömsk av hemarbetets svårigheter i det kanske trånga, överfyllda hemmet! Och å andra sidan, hur svårt ha ej föräldrar mången gång att förstå, att barnen ej kunna lära sig allt i skolan utan även behöva lära sig att möda sig med hemarbetet under mer självständigt ansvar — exemplen kunna mångfaldigas.

Skola och hem måste komma varandra nära. Läraren måste lära sig att bemästra den själv tillräcklighet, som så lätt följer med hans yrke. Föräldrarna böra söka övervinna den skygghet och misstro, de ofta hysa för skola och lärare. När skola och hem vida mer allmänt, än vad nu är fallet, lärt sig att förtro sig åt varandra och att ärligt och utan överilning säga ut åt varandra, då skall det på allvar ljusna för uppfostringsarbetet.

Hur detta närmande skall försiggå, därom skall jag här mindre orda. Finnes viljan, så nog hittar man på formerna. Redan nu äro på många enstaka punkter banden knutna och former funna: de personligt vänliga samtalen i skolan och i hemmen, hemtrevliga samkväm mellan lärare, barn och föräldrar, möten mellan lärare och föräldrar, där uppfostringsfrågor dryftas. Det gäller blott att sätta mer fart i sådana ansatser, att knyta till länkarna efter hela linjen.

Vad vi skolfolk först och sist vilja varmt bedja hem och föräldrar om är främst en smula förtroende och ett erkännande av skolans viktiga fostraruppgifter och så — som följd härav — ett verksamt stöd. Här går tanken bland annat till den skärpta skolplikt, som 1918 års riksdag genomförde. Vi förstå så väl, att det inte alltid är lätt för hemmen att hålla barnen i ordnad skolgång ända till utgången av det 14:de levnadsåret, och det kan väl också hända, att de nya obligatoriska fortsättningsskolorna — trots det ringa fåtalet lektionstimmar — här och var komma att vålla svårigheter och kännas som ett tvång. Här gäller det främst för skolan, att genom en allt mer förbättrad undervisning — ej minst i de mer yrkesmässigt lagda fortsättningsskolorna — söka få föräldrarna att allt

mer värdera dess arbete. Men det gäller också för föräldrarna att söka rätt uppskatta skolundervisningens värde och att förstå, att uppoffringar för barnens utbildning äro besparingar, som böra kunna med tiden väl förränta sig.

Karl Nordlund.

Manligt — kvinnligt: mänskligt.

Vår tids Eva har dock vida svårare än det fruktbara Paradiset att tillämpa sin ”medfödda talang”. Den förefaller henne alltför lik ett ”slaveri”. Husmödrarna veta vad det innebär att från tidig morgon till sen kväll, vardag efter vardag och helgdag och söndag fullständigt lika stå vid samma spis, i evigt samma kök och på evigt samma, enahanda sätt ”förklara ändligheten” i monotont enahanda omgivning. Är det därtill fattigt och dyrtid — och det är ju ständigt båda delarna — då är det riktigt förträffligt! Tänk oss bara det att diska. Diska på morgonen, diska på middagen, diska efter varje måltid, nätt och jämt få maten — som man själv lagat till detta mål, till föregående mål, i går och i förgår, i förra veckan, i fjol och hela det föregående året, i alla år, så länge man minnes — att nätt och jämt få maten i sig och så upp och diska, diska i all oändlighet — det gör en man galen bara han tänker på det! Och när mannen — som också har sitt — kommer hem på kvällen: han har sin fritid, då han tänker på annat, då han kan få vara tänkande; han läser sin tidning, han följer med sitt partis vinnningar, han går till sin förening och har sina ideella intressen — han är alltid, hur utåtvänd och upptagen av hårt arbete han än är, en smula abstrakt, det ligger i hans natur, och hos honom har allt sin tid. Icke så med hustrun, kvinnan: ehuru hon har (till synes) mer tid än mannen, äger för henne icke var sak sin tid. Och förstår då icke mannen hennes vederböda, sluter han sig inom sig själv — och ofta är det kvinnornas egen skuld — och utesluter henne, då är måttet rågat, då förstår man vad det ligger i detta så vanliga, men betydelsefulla ord: Man kan icke känna sig som en människa. På detta stadium känner sig kvinnan ”förtryckt” även av mannen. Men det är ”ändligheten”, som ”förtrycker” henne, en efterhängsen, genom yttre tillskyndelses besvärande ändlighet.

När nu kvinnorna också ”gaddat” ihop sig för bättre och ”likvärdiga” villkor och på sistone ser situationen ljusna till, som är att hoppas, en varaktig dag, då öppna sig tvenne vägar ur ”slaveriet”: den första och närmast liggande är att kvinnorna bli insatta i sina rättigheter såsom ”ändlighetens” sanna prästinnor, d. v. s. de skola fylla sin uppgift utan att därvid förgås.

J. F. Willumsen: AFTONMALTID.

Den vägen komma nästan alla kvinnor att gå, ty däråt lockar naturen. Men förutsättningen härför är god tillräcklighet av jordens hävor. Här rycka männen till undsättning — den manliga arbetareklassens sociala frigörelsekamp (och i djupare förstånd hela mänsklighetens oavlåtliga ansträngningar att avvinna naturen dess skatter i allt rikare mängd) är en strid även för kvinnans frigörelse, för hennes rättighet att vara en god husmor på jorden. Den andra vägen — vilken blott ett litet fåtal kommer att välja — ligger längre bort: det är vägen bort från "ändlighet" och husmoderskap till personlighetens frihet och sökande efter oändlighet, det är den lilla skapande skarans ensliga väg till mänskligt ovan manligt och kvinnligt. Att denna vägständigt skall stå öppen för en var, på vilken kallelsen ropar — det vare kvinnornas högsta frihet, en frihet som icke kan givas, ej heller tagas, ehuru det nu är så modernt att "taga" sin frihet — en frihet som blott kan skapas av den frie.

Den andra vägen — "till mänskligt ovan manligt och kvinnligt" — kan naturligtvis icke vara reserverad endast för männen, ehuru den hittills upptrampats mest av män. Att så få kvinnor vandrat den och att ingen av dem gått längre än männen, att aldrig någon "stor man varit kvinna", för att citera

en lysande kvickhet — det här måhända sin rot i den påtalade arbetsfördelningen, som tryckt sin prägel på den första kvinnans döttrar. Men det är uppenbart att alldenstund mänsklighetens båda halvor utgöras av mänskliga, de också äga åtskilligt mänskligt gemensamt, bortom könsmotståndningar och -föreningar. Den blott sexuella mannen och den blott sexuella kvinnan är ännu icke mänskliga, blott kvinna och man. Men lika illa är det att blott vara mänskliga; man och mänskliga, kvinna och mänskliga gör en manlig mänskliga och en kvinnlig mänskliga och det är rätt. Bevara mig för helgonet, den avkånade mänskliga, och för den blotta kvinnan och den blotta mannen!

Ja, härmed har jag redan givit svar på den andra frågan. Kvinnornas verkliga frihet innebär icke ett opersonligt efterapande av mannens specifika rättigheter, icke heller "jämlikhet", annat än i yttre, obetydliga avseenden, ty jämlikhet förutsätter två lika, som här icke finns, utan friheten måste vara självständig enligt de ovan antydda två vägarnas linjer. Självständigheten — det är också frihetens sanna grundval.

Om utrymmet tillät, krävde den enklaste rättvisa att vi nu återvände till mannen, som kvarlämnades i citatet att begrunda sig själv och vederbörligen gjorde oss underrättade om hans vidare

öden. Men det skulle bli en allt för lång historia... Emellertid: mannen var som sagt abstrakt, idéellt och spekulativt anlagd. När kvinnan tagit hand om de närmaste småbekymren och han fann att hon ypperligt sörjde för hans dagliga välbefinnande, övergick han helt naturligt att sörja för framtiden och planera i stort. Denna sysselsättning vidgade hans vyer, skärpte hans blick och tränade hans tanke; så småningom spände hans ande över det ena området efter det andra: politiken, forskningen, konsten, filosofien, religionen. Ju mera lärd och svårbegriplig han blev för sig själv och andra, desto mera avlägsnade han sig från dagens småkravs, men släppte dessvärre ofta samtidigt kontakten med den reella, pulserande verkligheten. Den alltför abstrakte mannen blir grym på grund av likgiltighet för tingen i ändligheten. Icke så med kvinnan. När den försummade verkligheten då och då rasade samman och slog ihjäl hennes söner grät hon och klagade, under det att mannen var jämförelsevis oberörd. Vad som fattades honom var en stark kärlek till blodet och naturen i människan. Med alla sina egenskaper var mannen i övrigt utmärkt. Men den kärlek som mannen saknade ägde kvinnan.

Skall nu världskriget, den försummade verklighetens senaste sammanstörtande genom kvinnorörelsens åtgörande också bli den sista stora katastrofen? Skola de en gång åtskilda manliga och kvinnliga "världsdelarna" nu kunna sammanfogas till en hel mänsklig värld? Sannerligen, kvinnornas problem är icke det minsta i denna problematiska tid och värld.

Ivan Oljelund.

Världens salt.

Av Anna Björkman.

Det var söndag och solskenet strömmade in genom rutorna till sjuksalen och göt sitt varma livgivande skimmer över bleka ansikten. Intet ljud bröt stillheten. Då klang ett högt skratt i tystnaden. I de sjukas nyss orörliga anletsdrag lästes en bestörtning, som dock snart lade sig. De voro vana vid egendomliga sinnesyttringar och tydde munterheten som en sjuks feberyrsel.

Men borta vid en av bäddarna hade utspelats ett litet drama. Scenen den följande: En ung präst vid sängens fotända, talande till ett vitt flickansikte på kudden. Stämman hade vid den lyssnandes synbara oberördhet löpt genom alla registren ner till den mörka hotfulla ton, som siade om straff och vända, när det ovana avbrottet satte punkt mitt i meningen. Då glömde den unge all ämbetsvärdighet, och det var blott en vanlig hetsig ung man, som med en röd sky över sitt ansikte reste sig med orden:

"Akta er! Ni kommer att ångra er!" En sköterska störtade till, och när hon i den högt talande igenkände prästen, som annars så väl modererade sin lätt salvelsefulla stämma, brydde hon sig inte om att dölja det uttryck

av ogillande, vilket vid hans olämpliga tillvägagångssätt spred sig över hennes bestämda ansikte. Av disciplinära skäl måste hon dock avhålla sig från att säga något.

Men en gammal bondkvinna, som hittills suttit orörlig vid huvudgården, reste sig hastigt. Där flög en glimt över hennes tunga drag, när hon sade:

”Det blir nog bäst, pastorn lämnar henne i fred. Hon tåler inte att skakas upp.”

Prästen var nära att ge den gamla ett häftigt svar, men så reste han sig blott, ivrigt tummande på kragen, och lämnade salen med steg, som han glömde dämpa.

Flickan låg stilla. Hon ångrade nästan, att hon med händerna redan famlande i det okända, gett efter för sitt gamla trots. Tack vare sin bråda mognad, den dyrbara gåva, lidandet skänkt henne, förstod hon, att han egentligen menat väl. Men så lugnade hon sig med tanken, att där ändå aldrig kunde slås en brygga mellan dem. Prästen måste alltid betrakta henne som en medvetet förhärdad.

Och så vände flickan sig mot sin mor. Och nu strålade hennes ansikte mot denna oväntade bundsförvant.

”Tack ska ni ha för handtaget”, sade hon blott. Och vänd mot systemen: ”Kunde vi inte redan nu få skärmen för? Jag vet gott, att den snart kommer dit ändå.”

När skärmen ställts kring sängen, spridande sin milda skugga svalka mot ljuset, vände hon sig åter mot modern.

”Vill ni nu veta, mor, hur allt gått till”, sade hon enkelt.

Den gamla nickade stum. Ansiktet hade återtagit sin forna orörlighet. Men handen lade hon tafatt över den ungas. Och så begynte flickan sitt lidandes historia.

”Ni vet nog, mor, att jag först, när jag kom till fabriken aldrig såg åt någon gosse. De andra flickorna sade, att jag bara hade en knyck på nacken och ett skratt för en gosse, som ville komma och göra sig till. Och aldrig kunde jag väl tro, att det skulle bli Dick. Han höll sig ju till oss flickor nere på fabriken, men vi skrattade alla åt honom. Det var ingenting med honom. Han var liksom visnen, gjorde ingenting, bara gick som han sov. Men så en dag fick jag sällskap med honom ensam. Jag hade överarbete nere på fabriken. Och han talade lugnt och rättframt, och den gamla löfligheten var borta från honom. Han frågade, om han fick låna mig böcker. Ni vet, mor, att längtan efter att lära varit som en hunger i själen på mig. Sen passade han på mig, när jag gick min aftontur till bakarna ovanom stan. Vi fick sällskap. Han sade, att det var bättre, han fick läsa ur boken för mig. Där var en del att tänka över, sade han. Han läste fint. Han hade en sån vacker röst. Och vi talade sen över det.

Det blev många kvällar. Snart märkte jag, att mitt förstånd räckte till att följa honom. Han fann orden bättre, han hade lärt sig lägga dem. Han var mer övad, för han hade läst så mycket. Men jag kunde gott komma till och säga saker, som han inte hade tänkt på. Ja, och så — flickans kinder blossade till — det bar ändå liksom emot att tala om sådant med sin mor. Hon tänkte, att om hon inte vetat, att det var sista gången, hon kunde göra sig förstådd av sin mor, skulle hon tegat.

Laring: FRUKOSTBORDET.

Ja, och så gick det, som det gick. För mig är det så klart, det skulle gå så. Jag räknade aldrig efter. Jag visste bara, att jag tyckte om honom. Och han hade något så barnsligt hjälplöst, så man måste liksom ta sig av honom. I sitt hem var han också så ensam. Där var ingen, som förstod honom alls. De tyckte bara hans idéer voro galna.

Men sen, när jag skulle ha barnet, orden kommo alltmer mödofullt, så märkte jag, att han tröttnade. Jag blev alltmera tung. Jag hade svårt att följa honom på kvällsturena. Men han var inte ohederlig. Han hade inte tänkt överge mig. En kväll sade han, att han börjat känna för sig med något skrivningsarbete vid en tidning. Han skulle hyra lägenhet. Men jag såg det på de vita händerna hans, att med dem kunde han inte ta några tag, och på det ljusa, barnsliga ansiktet och hans blåa ögon, som aldrig såg på det, som var omkring honom utan liksom långt bort. Och jag hade inte hjärta.

För resten har det aldrig varit vana hos oss, att vi hänger oss på nån. Rösten fick tillbaka något av sin gamla, trotsiga klang.

Och så gick jag. Jag sade, att det var bäst, vi lät det vara med det gångna. Vi voro bägge unga. Jag skulle nog dra mig fram.

Och jag såg, hur han försökte dölja sin lättnad. Där kom ju nog många vackra ord. Han strök mig över handen, men jag frös vid hans smekning, och det avgjorde saken för mig. Jag lät honom förstå, att jag inte brydde mig om en fortsättning.”

”Vad säger ni nu?” kom det efter en stund.

”Jag hade aldrig krusat honom”, ljöd moderns bestämda svar.

Flickan log erfaret. Hon visste väl, att hon kunde bygga på sin själs frändskap med den stolta modern.

Men så skiftade åter uttrycket.

”Nu har jag likväl skickat bud på honom. Jag vill, att han ska veta, att jag tyckt om honom hela tiden. Jag vill inte gå bort med en halv lögn, och så måste jag se gossen. Hon skickade jag till Dick, när jag blev sjuk. Jag visste ju inte, om ni ville ta emot honom

där hemma”, lade hon till halvt ursäkande.

”Men har han då aldrig tänkt på dig och barnet med pengar?” Moderns röst ljöd mörk och hotfull.

”Ni har glömt, hur vänd han var från allt sånt. Tror ni, han ens kunde tänka sig, hurdant slit det kan vara att få ihop till ett par skosulor.”

”Nä, han hade väl råd till att vara så där fin.” Modern gjorde anmärkningen med bister humor.

Men långt sen hennes flicka fallit i sömn, satt modern och tänkte på, hur slitet förstört henne under de gångna åren. Tårarna pärlade ständigt på de gamla kinderna, men hon vågade inte röra händerna av fruktan att väcka dottern, som lagt dem i sina.

Ella, flickans kamrat, som hämtat modern till den sjuka i staden, hade haft en del att berätta om, hur hon både svalt och frös. Barnet skulle ju främst ha sitt. Det hade varit så svårt med veden i vinter. Hon kunde aldrig elda varmt, och det slog sig på bröstet på henne. Hon hade aldrig riktigt fått tillfälle att ta upp sig efter barnsängen. Och så hade de tre åren brutit henne fullständigt. Rabbekosten hade ju också varit så rent omöjlig. Men aldrig hade hon klagat, och humöret hade hon hållit uppe i det sista.

Modern mindes med stolthet Ellas ord om, hur hon hade läst så mycket om hjältmod i dessa krigets dagar, men att hon då undrat, om inte denna själens tapperhet, som hennes vän visat, liksom var för mer; åtminstone till större nytta än den rusiga galenskap, som bara spred död och plåga.

Annars förstod modern väl, att Ella menat orden som sting åt föräldrarna för deras liknöjdhet att lämna dottern utan stöd, och hon hade inte brytt sig om att försvara sig. Men den främmande flickan skulle bara vetat, hur nätt och jämnt de gamla drogo sig fram utan främmandes hjälp.

Men den andre, den rike pojken! Den gamla kvinnan sannade sin ofta styrkta mening, att tanklöshet — ej ondska — ställt till det mesta av världens clände.

Herman Vedel: BARNPORTRÄTT.

Studiekamraten.

Organ för bildningsarbetet inom arbetar-rörelsen.

Arbetarnas intresse för studier synes glädjande nog vara i ständigt stigande. Detta bevisas därav, att Arbetarnes Bildningsförbunds lokalavdelningar utvecklats häpnadsväckande fort och resultatet på hithörande områden ha blivit ganska stora. Studiecirkelnas antal växer för varje dag och enligt vad studieledarnas utsago ge vid handen, ha de uppnådda resultaten många gånger överträffat förväntningarna.

En sak, som länge saknats inom Arbetarnes Bildningsförbund, är ett organ, vari de olika lokalavdelningarna, studiecirkelnas och enskilda bildningsintresserade kunde få utbyta erfarenheter och vari skulle kunna föras propaganda för saken.

En sådan tidning föreligger nu i den inom Arbetarnes Bildningsförbunds Stockholmsavdelning startade tidningen *Studiekamraten*. Den utgives med två 12-sidiga nummer i månaden och synes ha fattat sin uppgift rätt. Förutom meddelanden från studiecirkelnas arbete innehåller tidningen artiklar i studiefrågor, kurser i allmänbildande och praktiska ämnen, råd och upplysningar i allt, som rör folkhögskole- och studieverksamheten. Uppmärksamhet ägnas även uppfostringsproblemet, i det råd givas föräldrarna angående barnens utbildning. Bland medarbetarna i de hittills utkomna numren märkas: professor Frans van Schéele, lektorerna Walter Fevrell och Odal Ottelin, den senare bidrager med en kurs i uppsatsskrivning, doktorerna Rickard Sandler, Karl Petander och Karl Modin, folkhögskoleläraren Gillis Hammar samt studieledarna Nils Flyg, Yngve Hugo m. fl.

Det är ett stort ansvar, som vilar på den svenska arbetareklassen nu, när den är på väg att utöva den fulla medborgarrätten. För att kunna helt fylla denna uppgift erfordras djupa och grundliga studier. Därför är det av oändligt stor betydelse, att arbetareklassens bildningsverksamhet växer och fördjupas, ty en kunskapsrik arbetareklass är och förblir ryggraden i ett demokratiskt samhälle. Att skapa fram möjligheter i detta avseende synes oss *Studiekamraten* bli en god hjälp. I förhoppning att så sker, hälsas denna tidning välkommen som en medkämpe i arbetarörelsens kamp för ett lyckligare och bättre samhälle. Tidningens adress är Barnhusgatan 14, 3 tr., Stockholm.

Från bildningsarbetet.

A. B. F:s första studiecirkel, n:r 1 i Fagersta, rapporterar att medlemmarna, 59 till antalet, uppdelats i tre specialcirkel. Den första studerande svenska språket (bestående av 22 deltagare), den andra med räkning, samlande 23 deltagare. Den tredje cirkeln med 14 medlemmar tar en kurs pr korrespondens i bokföring genom Kooperativa förbundet.

Men när flickan, efter lång sömn vaknade, var hennes upphöjda ro borta. Modern förstod strax, hur illa det var ställt, när hon klagade över, att skymningen föll så tidigt, trots att söndagssolen låg klar in genom rutor. Den sjukas händer löpte också heta och oroliga över täcket.

Och nu blev det för modern att springa mellan fönstret och bädden för att se, om han syntes med barnet. Men den breda inkörsgången låg obevekligt tom i solljuset — den allmänna besökstiden var längesedan förbi. — Tills hon fick vara hos flickan under det sista svåra anfallet, som tog andan ifrån henne och lämnade ett grått skuggansikte på kudden.

Få minuter efter det dödsviden fläktat iskall genom salen, skars gruset på gården utanför av en bils ringar och en ung man störtade barhuvad med ett barn i famnen uppför trapporna, genom korridorerna, följd av sköterskor, som sökte hejda och dämpa honom. När han stannade vid sängen, och sanningen stod klar för honom, kastade han sig handlöst över bädden, och det gossaktiga ansiktet förvreds i snyftningar. Men barnet, som han satt ned på golvet, gav till ett litet skrik av glädje och lade sina knubbiga, varma små nävar över den magra arbetsbrutna handen på täcket under förnöjt ropande på sin "lilla mamma".

**Prenumerera på
MORGONBRIS,
som är arbetarrörelsens
kvinnotidning, och således
bör finnas i varje
arbetarhem.**

Nu är tid till att gå.

Nu är tid till att gå, jag det känner så starkt,

*nu är tid till att söka upp andra trakter.
Vill du hålla mig kvar, med din kärleks makt,*

*när jag ledes av större och visare vakter?
Låt mig gå, förr'n vår kärlek är endast ett minne,*

som vi sörjande bägge begråta med smärta.

Ack, aldrig jag svikit, dock rösten här inne

har talat så tvingande starkt till mitt hjärta.

Kanske aldrig att det som i längtan blev vårt

har brunnit så rikt, när till avsked vi sträcka

*de armar, som knutit tillsammans så hårt
att ej någonting kunnat famntaget bräcka.*

Jag vill gå, vill bli borta. — — — I saknadens timma

*och avståndets underligt klärnande lycka
vill jag fylla mitt sinne med syner, som glimma,*

och med främmande länders blommor mig smycka.

A. L. H.

Det väsentliga.

Resonemang i en akt av A. L. H.

Scenen föreställer ett arbetsrum. Skrivbord i ena hörnet, bokskåp i det andra. Dörr till höger, fönster till vänster. En ottoman på ena långväggen.

Bertil Falk, tidningsman.

Gertrud, hans hustru.

Inga Bergner, hennes väninna.

Jungfrun.

Bertil (sitter vid skrivbordet och skriver).

Gertrud (kommer in): God morgon!

Bertil: God morgon, lilla sjuoverska!

Gertrud (sätter sig): Nej, där tog du allt fel för en gångs skull. Fru Falk har varit en riktig ottefågel i dag kan jag tala om. Klockan halv sju var jag uppe och påklädd. Vid den tiden fann jag ännu min herre och mans säng stå orörd.

Bertil: Jag kom mycket sent från sammanträdet i går kväll och ville inte störa dig. Jag hade litet att skriva, ser du. Som du vet tycker just inte en viss person så mycket om, när man bränner ljus på nattduksbordet?

Gertrud: Det kan göra detsamma, tycker jag; det kommer ändå på ett ut.

Bertil: Jaså, låter det så i dag.

Gertrud (leende): Var du bränner ljus, ja. Det är alltid lika irriterande, att ha en massa klarvakna tankar i huset.

Bertil (i litet lekande ton): Stackars liten! Mina tankar irriterade dig således i natt?

Gertrud: Nej, i natt får jag verkligen erkänna, att det var mina egna, som ansatte mig.

Bertil: Såå. Och som hindrade dig från att sova? Det låter misstänkt det där. Det är bäst du bekänner efter det så här oförhappandes sluppit ur dig.

Gertrud: Akta dig bara, så du inte kommer i allvarlig konflikt med dem.

Bertil: Är det så farligt? Då kanske det t. o. m. kunde vara värt att våga en dust?

Gertrud: För att du skulle avgå med seger, menar du? Var emellertid inte allt för säker. Måhända möter du något du inte var fullt beredd på.

Bertil (skämtsamt): Om det är några av dina ungdomssynder, kan du ju skona oss bägge; du känner ju redan förut min lilla åsikt om det?

Gertrud (litet sarkastigt): Att allt förflutet är var och ens enskilda egendom, ja?

Bertil: Jag hade hoppats att det var en åsikt, som någorlunda kunde respekteras?

Gertrud: Jag försäkrar dig, det finnes ögonblick, då jag tyckt att den var storslagen.

Bertil (lugnt): Det var alldeles utanför beräkningen. Och nu har du av någon orsak bytt om åsikt?

Gertrud: Nej, men man kan inte undgå att göra en och annan reflexion ibland. Hur det är, så är det allt en och annan obesvarad fråga, som kan sticka upp huvudet någon gång.

Bertil (gör en litet komisk gest): Du har väl inte i himlens namn börjat fundera över någon slags gammal kärlek från min sida?

Peter Hansen: FLICKAN VID FÖNSTRET.

Gertrud (med en viss betoning): Eller kanske från min? Nej, du kan antagligen känna dig ganska lugn. Förresten kan jag, om det tillfredsställer dig, tala om, att det här är funderingar, som så sällan räknas, man glider så lätt över dem, kallar dem ibland för överspända eller rent av löjliga.

Bertil (roat): Man skulle då kanske kunna säga, att de föra en tynande tillvaro?

Gertrud (med starkare betoning): Ja, det skulle man kunna säga. En alltför tynande tillvaro. Dömda att dö tycks det i samma ögonblick de föds.

Bertil (litet förvånad): Jag försäkrar dig, barn, det var inte alls min mening att sära dig.

Gertrud (hastigt): Nej, naturligtvis. Det är bara jag som är dum, Bertil, du tycker naturligtvis att jag är omotiverat häftig? Men jag har inte kunnat låta bli, driven av självförebåelser, förresten, att den sista tiden mer än förut bry min hjärna med ett ämne, som bara allt för mycket lämnas åsido, förefaller det mig, och jag måste verkligen erkänna att det är din nonchalans angående var och ens förflutna, som till en del framkallat det.

Bertil: Annars inbillar jag mig, att det finns en del moderna kvinnor, som skulle vara nog så nöjda med den s. k. nonchalansen?

Gertrud: För att de fått tillträde till mannens dubbelmoral t. ex.?

Bertil: Eller t. ex. ett visst berättigat mänskligt krav, att få ha det förflutna i fred.

Gertrud: Det låter fortfarande vackert. Men om det förflutna helt plötsligt säger upp sin fred? Om det kanske på allvar börjar konkurrera med det, som borde vara ens fred och gör anspråk på att man, på ett eller annat sätt, börjar ta i tu med det? Säg, Bertil, har du aldrig tänkt över, att man ändå, i mer eller mindre grad, kan vara en slags produkt (om jag får använda det ordet) av det förflutna?

Bertil (efter en paus): Väljer man inte alltid det starkaste?

Gertrud: Det, som gjort de flesta män så trygga, är att val så ytterst sällan tycks förekomma. Det ordet kan man inte glida så lätt över. Om man också väljer det starkaste, har då allt det andra med detsamma intet värde? Och skulle det inte t. o. m. kunna tänkas, att även i de lyckligaste äktenskap kunna komma in intressen, som, om de måste uppoffras, kunde åstadkomma allvarliga slitningar?

Bertil: Då vore ju inte äktenskapet lyckligt längre?

Gertrud (nästan ängestfull, fram till honom): Olyckligt kunde det inte kallas.

Bertil (drar henne till sig).

Gertrud: Du vet ju, att du har mig, alltid har mig?

Bertil (vekt): Med alla dina slitningar. (Med plötslig kraft): Barn, menar du verkligen, att du skulle gå här hemma hos dig och mig med saker, som plåga, på allvar plåga dig, som jag inte skulle ha vetskap om?

Gertrud (efter en paus, lösgör sig från honom): Det är något ni män understundom tycks glömma, när ni få oss som er egendom, att vi ännu med hjärtband kunna vara bundna vid något av det vi lämnat.

Bertil (lugnt, leende): — — — Så småningom tyckas vi alltså närma oss pudelns kärna. Vi glömma, säger du? Lätt att glömma det, som vi ha så litet vetskap om. Förlåt mig, det är inte min mening att vara sarkastisk, men om det nu verkligen existerar sådana där hjärteband, förefaller det mig i allmänhet, som om kvinnorna gjorde bra litet för att övertyga oss om det. Om det är för att ni inte äga eller inte bruka era resurser, vet jag inte. Vanligtvis äro männen, om du sagt det kunde jag givit dig rätt, insvepta i det djupaste okunnighetens mörker angående dem.

Gertrud: Det förefaller som om män i allmänhet inte hade något emot det.

Bertil: Möjligtvis. Men ni ha dock inte provat tillräckligt för att kunna säga det. (Med eftertryck): Något, som ni emellertid knappast kunna begära är att vi, mödosamt (åsidosättande vår medfödda, manliga

egoism) skulle försöka spåra upp era intressen och kanske föra dem till er.

Gertrud: Var lugn du, så mycket möda fordrar nog knappast en kvinna, som börjar vänja sig vid realiteterna. Vet du, jag tror, att vi skulle bli helt enkelt gripna, om vi någon gång framkastade en stilla reflexion, om det inte funnes någon, utom er själva, vi kunde finna en viss glädje att sammanföras med. (Forts.)

Frigörelse från moderskap.

I nov.-numret klandrar mig signaturen "Mor" såsom föregiven försvarare av "från allt ansvar fria" förhållanden. Argumentet igenkännes från preventivstriderna. Svaret blir:

Bevisar det ej ansvarskänsla att ej vilja låta barn växa upp under ogynnsamma förhållanden? Men förhållandena äro alltid ogynnsamma, när barnet ej önskas. Icke önskade barn böra aldrig komma till — för barnens egen skull. Och bevisar det ej ansvarskänsla att vilja avstyra konsekvenserna av en olyckshändelse? Om man genom olyckshändelse förorsakat ett eldsvådettillbud — visar man då ansvarskänsla genom att "stå för konsekvenserna av sina handlingar" och låta huset brinna upp? Bevisar det slutligen ej ansvarskänsla att föredra ett mindre ont framför ett större: mycket tidigt och av läkare utförd fosterfördrivning framför självmord, risken av död efter behandling av barnmorska, pliktäktenskap eller förstörd ekonomi?

Påstod i min artikel, att fosterfördrivningsstraffens avlägsnande skulle verka sedligt höjande och framhöll till stöd härför bl. a., att "de unga män bleve ej många, som vände sig till prostitutionen, när de kvinnor, de älskade, utan risk vågade skänka dem sexuell tillfredsställelse." Detta bemöter min kritiker sålunda: "Det är således detta, som kvinnorna skulle nedsjunka till."

Att ett fritt kärleksförhållande är något man nedsjunka till, får man alltså höra från soc.-dem. håll. Må det observeras av alla dem, som leva lyckliga i fria förbindelser! Ni äro sjunkna varelser! Och dock är den renaste kärleken ofta just den, som är fri från äktenskapsfunderingar, som alltså är utan beräkningar. Nej — då finnes det t. o. m. präster, som nått en klarare syn på dessa frågor. En katolsk präst, Karl Jentsch, yttrar: "Försök vara avhållsam, tills du gifter dig! Mången kan det. Lyckas det dig, så är det väl. Lyckas det ej, så behöver du ej göra dig några förebråelser och anse dig vara en dålig människa eller en förlorad syndare." En kvinnlig läkare, fru Adams-Lehmann (München), framhåller, att det finnes ett växande antal bildade, anständiga och arbetande kvinnor, som ej äro gifta, men som ändock ha könsumgänge. "Det är", säger hon, "modiga, själv-

Sång till min moder.

Stackare den som har ensam gått

sin väg genom livets år

och saknat det alla andra fått.

En moderskyss. En smekning över sitt
hår.

Det kärlekens rosiga morgonsken

som endast en moder kan ge.

Och ej sett — i en timme tung och sen —
det leende som endast en moder kan le.

Hon giver sitt offer. Hon giver allt
sitt hjärtas rödaste blod.

Hon trälade tungt och kanske svalt . . .

I sömnlösa nätter över bädden hon stod
i bävande ångest för barnet blekt.

Ett lyckans skimmer i ögat brann,
hennes hand gled över dig mjukt och vekt,
när hon över kylande döden seger vann.

Slakten komma och slakten förgå

i långa, ändlösa varv,

men modershjärtat skall evigt slå

och ge jorden kärlekens höga arv.

Och det växa skall i sitt offermod,

det tager den helt i sin famn.

O, moder, uppoffrande, mild och god,

nu min sång till dig. Välsignat vare ditt
namn.

Abdon Jansson-Furuhage.

medvetna kvinnor, som förbereda bättre tider för sina systrar. Det gäller att giva vårt moraliska stöd åt dessa kloka, tappra och naturliga kvinnor, som ofta äro de bästa av vårt kön." — Mitt emot på nästa spalt efterlyser min kritiker "förmågan att se livet rent och stort i alla dess funktioner". Att se rent och stort på ett fritt kärleksförhållande går tydligen ej för sig.

Vad är det för tölpar, som omtalas i genmålet, vilka anse en kvinna i minsta mån sämre, för det hon haft ett kärleksförhållande! Och sådana män framställas av en kvinna såsom angivande den rätta tonen! Måste ännu en gång citera ovannämnda präst. Han säger: "Jag förstår ej med kyskhet icke-utövandet av könsfunktionerna, utan reglerandet av dessa funktioner genom plikten och förnuftet." När skola somliga socialdemokrater komma så långt? Är det så underligt, att min kritiker, som hon säger, mötes med skratt, när hon framför sin mening om renhet? Nog borde en socialdemokrat ha hunnit upp en katolsk präst.

Min kritiker anmärker på, att jag vid tal om fria förbindelser använder ordet kärlek, men i fråga om äktenskap blott talar om pliktäktenskap. "Då synes det M. L. otänkbart, att kärleken kan räcka till längre . . . Varför behöver ett äktenskap bli ett pliktäktenskap?", frågar hon.

Naturligtvis finnas massor av fria förbindelser, där äktenskap, grundat på kärlek, ingås efter inträdande av ett havandeskap. Som bekant är det dock ett faktum, att betingelsen kärlek stundom saknas, när den bäst behöves. De förra fallen hade jag givetvis ingen anledning att beröra, när jag ville påvisa medlet att förhindra de beklagliga konsekvenserna av de senare.

Har verkligen den åberopade läkaren, som ur hälsosynpunkt utdömde fosterfördrivning, haft full kännedom om, vad frågan gäller? Sade i artikeln: "under mycket tidigt stadium". Talade vidare om "ett foster så stort som en ärta". Det är alltså fråga om de allra första veckorna efter menstruationens uteblivande. Dessutom böra naturligtvis dessa "skrapningar" blott utgöra en reservutväg, ett undantag. Ett läkarearvode om 50 å 100 kr. kan, om så behöves, ombestyra, att så blir fallet. Regeln bör givetvis vara försiktighet. "Att undantagsvis företaga en skrapning gör naturligtvis ingenting", säger en läkare jag tillfrågat. — Kanske dock å andra sidan ett självmord ej är alldeles betydelselöst ur hälsosynpunkt?

Hänvisar till Hinke Bergegrens nyutkomna förträffliga broschyr "Försiktighet eller fosterfördrivning?"

M. L.

I Morgonbris nr 11 bemöter signaturen "Mor" M. L:s artikel med ovanstående rubrik, undrande, om det är socialdemokratiska synpunkter, som där utvecklas. Säkert är "Mor" en överklasskvinna, och kan således ej tillfylla uppfatta denna frågas stora betydelse för arbetareklassen och dess kvinnor i synnerhet, samt för övrigt för hela samhället. Utan tvivel har socialdemokratin här en av sina mest brännande frågor att lösa: nämligen att reglera barnantalet efter familjernas ekonomiska bärkraft samt förhindra förhastade äktenskap som följd av en i ungdomligt oförstånd obetänksam handling. "Mor" undrar varför det behöver bli pliktäktenskap, men påstår sedan, att den gamla sanningen alltid skall upprepa sig, att år få gälda vad stunden brutit. Motsäger sig därvid själv.

Har "Mor" betänkt, vad de kvinnor få lida, som äro prisgivna åt en brutal man, fattigdom och hårt arbete? Och de talrika barnskarorna i de fattiga hemmen, vad ha dessa brutit? Anar ni vad de få lida, vilket martyrium deras barndomstid är? Har "Mor" någon gång tänkt på de kvinnors hårda öde, som äro mödrar eller hustrur till de miljoner män, som offrats åt krigets ohyggligheter? Och de förhoppningsfulla männen, som likt slaktboskap drivits till stridslinjen, för att överklassens intressen så krävde. Att förhindra anskaffandet av människomaterial till kriget, är ett av de verksammaste medlen för krigets avskaffande. Patrioternas rop på mera barnalstring är ett bevis på sanningen häri.

Vidare säges i artikeln: att då modern eller fadern äro obotligt sjuka eller sinnesslöa, bör det vara tillåtet att avlägsna fostren. Ofta är det just det stora barnantalet i förening med fattigdom, som äro orsak till varjehanda sjukliga tillstånd, och huru många förtvivalade handlingar begås ej av personer i dylika abnorma tillstånd.

De sunda, vackra hemmen, den goda undervisningen och utbildningen åt arbetarklassen, som "Mor" ställer i ut-sikt, låter nog vänta på sig, så länge det finns uppsjö på slavämnen åt överklassen.

Jag instämmer i att man gärna vill hoppas på en ungdom, besjälad av högre ideal, bättre självbehärskning och ansvarskänsla. Men då man vet att detta hopp tyvärr stundom skall svika, måste vi se sanningen i ansiktet och besinna, att ett lät-gå-system i detta avseende är mera brutalt och hänsynslöst än ett ingripande och reglerande.

Jag tror att "M. L." ömmar mer för de födda varelserna, som äro ovälkomna till världen, än för de ofödda, som besparas en kanhända sorglig tillvaro, samt förstår att uppgiften att vara mor är så hög, ädel och ansvarsfull att den endast bör tillåtas åt den, som har först och främst vilja och även övriga betingelser därtill. D a g n y.

De i "Bris" införda artiklarna i berörda ämne ha nog hos en hel del kvinnor och mödrar givit uppslag till allvarliga funderingar.

Vad så den första artikeln beträffar, kan man ju med största lätthet skönja mannens egoism. Men handen på hjärtat, min herre. Ni bruka ju vara egoistiska också på annat sätt. Skulle Ni med öppna ögon vilja taga till Er följeslagerska genom livet och till Edra barns moder den kvinna, som förut gått ur famn i famn? Med den kännedom man har om männen, tror jag Er knappast, om Ni också säger ja. Er manliga stolthet skulle förbjuda Eder detta och Ni skulle inte ha mod att i en hel del manliga bekantskaper vilja möta Er hustrus "före detta". Det skulle vara av bra stort intresse att höra en allvarlig, tänkande man yttra sig om sin manliga kollegas artikel.

Jag förstår artikeln, men har själv aldrig tänkt mig den saken så. Inte lär det väl heller vara någon mor, som inte med sorg och smärta skulle veta sin dotter ute på vilka äventyrligheter som helst, även om följderna kunde undvikas.

Och så en annan sak. Hur många operativa ingrepp skulle en ung människa kunna stå ut med utan att taga skada för framtiden, kanske rent av urständas att bli en sund, stark och frisk mor? Ha vi råd att äventyra detta. Nog tror också jag för min del, att lyckan inom ett äktenskap och aktningen för kvinnan modern efter ett sådant föregående bleve minimal. Förövrigt, den man som verkli-

gen varmt och innerligt är fäst vid en flicka, som han önskar få till maka och sina blivande barns mor, den mannen tänker nog inte ens på att förverka flickans kärlek och tillgivenhet till honom. Försakelse och tålmod skadar ingen.

Men så finns en annan sida av denna sak, som verkligen kan diskuteras.

Det skulle då vara sådana fall som våldtäkt, där det väl vore helt naturligt och där moderskapet, påtvingat som det är, blir någonting otänkbart. Likaså för mödrar som fött en 7—8 barn till världen och där det vore helt naturligt att modern själv kunde bestämma, huruvida hon önskade flera barn. Det kan ju också tänkas vid fall, där sjuklighet å ena eller andra sidan föreligger eller under särskilt svåra omständigheter. Men att unga flickor skulle med lagens hjälp skyddas i detta fall vill ingen mor gå med på. B e k y m r a d m o r.

Den dömda stadens döende barn.

I Wien finnes en halv miljon barn. Av dessa äro minst 150,000 vigda åt en säker död om ej snar hjälp kommer.

Den dömda stadens vice borgmästare har summerat upp situationen sålunda: "Vi hoppas att med hjälp från Schweiz m. fl. länder kunna rädda vart tredje barn från en förtidig död — kanske skulle det genom en ännu mera universell hjälpaktion bli möjligt för oss att hålla vid liv vartannat barn." Ett på tre är alltså under vissa förhållanden dödsdömt! Ni svenska fäder och mödrar till, tack vare våra förbättrade förhållanden åter friska och livsdugliga barn, sätt Er in i deras ställe, som äro föräldrar till detta barn — just detta barn, som sannolikt icke kan räddas! Jag är säker om att Ni sedan vilja giva och göra vad som helst för att alla barn så vitt möjligt är skola bliva räddade!

Vad som främst behövs, vad som mest fattas de människor av olika nationer, engelsmän, amerikanare, schweizare, holländare och svenskar, som nu sträva att hjälpa och undsätta därnere i Wien är f i s k l e v e r t r a n, mjölk och barnkläder.

Alla den lägre medelklassens och arbetareklassens barn lida av rachitis, 60 procent ha den svårare formen, vilken, om ej snar bot kommer, gör det överlevande fåtalet till krymplingar för livet.

Men ett tillräckligt förråd av fisklevertran skulle bota även en hel del av dessa svårare fall, är Wienläkarnas enstämmiga förklaring.

Ett fruktansvärt antal av Wienbarnen lida av tuberkulos, till följd av den långvariga mjölkbristen. Små förkylningar, som hos normalt närda barn inte efterlämna ett spår, leda ofta i dessa utsvultna, av dåliga beståndsdelar sedan åratals uppbyggda små krop-

par till galopperande lungrot. Den före kriget nästan som en medicinsk kuriositet ansedda sjukdomen osteomalachie, uppmjukning av skelettets ben, så att den lättaste tryckning efterlämnar deformation, uppvisar nu ända till 15—20 fall om dagen. Sjukhusen äro så överfulla och ha så litet att hjälpa med, att de måste avvisa fall, om vilka läkarna veta att de därigenom gå till döden.

Mjölk och åter mjölk är det bästa medlet i kampen mot dessa hemska sjukdomsformer, som helt och hållet förorsakats av bristande kalk och äggviteämnen i födan.

"Om varje barn i Wien kunde få en burk kondenserad mjölk i julklapp vore mycket vunnet", säger "The Official Relief Mission's" chef Mr. Butler.

Hudsjukdomarna härja även fruktansvärt. Barnen komma till sjukhusen "särigena upp till armhålorna". Deras stackars mödrar ha måst svepa dem i trasor, säckväv, ja, man känner fall, där nyfödda förts till barnkrubborna blott inlindade i tidningspapper!

Kläder — i synnerhet småbarnskläder — är därför även ett oeftergivligt villkor för deras räddning!

Och v a r m a kläder!

Efter den hemska vintern 1918 ha många av de fattigaste familjerna, både i borgar- och arbetareklasserna, inte kvar en stump av sitt forna möblemang — ha måst hugga upp det till ved. Jag känner själv ett fall där familjens sista stol måste offras för att skaffa bränsle att värma en nyfödds första bad.

Det är mycket vanligt att barnen måste hålla sängen hela dagen, för att på detta sätt, det enda möjliga, uppehålla sin kroppsvärme!

Och de göra det gärna — "Barnen i Wien leka icke längre, tre och fyraåringarna tulta inte omkring, måste ännu bäras. Frågar man barn på gatan eller i hospitalet efter deras ålder finner man med få undantag att de alla äro tre, fyra år äldre än de se ut." Det är en engelsk kvinnlig läkare, d:r E. Williams från Newcastle, som vittnar. "De minska i vikt under dessa år de skulle öka — de orka ingenting, inte följa med skolarbetet, inte ropa eller skratta, inte ens le."

Tänk er in i en stad, där barnen på det sättet alla blivit stilla. Där de sitta i sjukhusen, i barnkrubborna eller i sina hem, med ryggen åt en likna de små sällsamma gubbar och gummor med beniga nackar, vari döden redan tycks ha huggit tag.

Men så vända de sina små bleka barnansikten mot en, med djupa ringar under ögonen.

— Jag skall aldrig glömma, säger samma läkare, det underliga draget av vemodig apati över dem alla, ett uttryck, som voro de inte blott fysiskt, utan även psykiskt brutna." Detta uttryck tyckes ha förföljt de engelska läkarna — även en annan, d:r H. Clark — nämner på tal om ett par för övrigt fullständigt obeskrivligt fasansfulla

Till de socialdemokratiska kvinnorna!

Ni svika Edra egna intressen om Ni ej äro medlemmar och göra Edra inköp i
Konsumtionsföreningen Stockholm m. o.

rachitisfall, att hon aldrig skall kunna förgäta det sällsamma, sorgset undrande och förebrående uttrycket i de arma små offrens ihåliga ögon.

Fast vi icke sett dem i verkligheten, låt icke oss heller glömma dessa arma barnaögons fråga!

Ty de fråga — de undra.

— Vad ha Ni stora, andra barns fäder och mödrar, gjort med världen? När skall det bli bättre? När skall lidandet minskas?

Detta krig har lärt oss, att världen är en enhet; även vi neutrala måste lämna svar på den frågan, lämna hjälp. Men äro vi föräldrar kanske, behöva vi ingen sådan påminnelse. Då veta vi, att lider ett barn, lider med det allt barnskaps väsen — allt det hjälplösa, förtroendefulla, milda, som är vårt eget, livets och framtidens enda hopp.

Därför, Ni lyckliga svenska barns fäder och mödrar, låt icke de där ögonen fråga Er förgäves ännu ens en sekund. Giv Er gåva, symbolen av er insikt, Ert svar på frågan redan denna dag, nej, just nu, till den svenska kvinnokommitté, vilken bildats som ett led i det internationella hjälparbete, vars namn nu likt ett fältrop och ett rop på hjälp går kring världen. Rädda barnen! Rädda världens framtid!

Anna Lenah Elgström.

Rädda barnen!

Världskriget är slut. Men det elände, som kriget skapat, fortfar. I de av kriget utarmade länderna frätas människorna upp av hunger och brist. Barnen, såsom minst motståndskraftiga, drabbas hårdast. Enligt beräkningar, som gjorts av den "Engelska föreningen för barnens räddning", äro över tre miljoner barn i fara att förgås under den nu inbrutna vintern. Bland de länder, som nu kunna nås av hjälp, äro Tyskland och Österrike de mest lidande. Allra svårast torde nöden för närvarande vara i Wien.

Över hela världen äro krafter i rörelse för att rädda barnen och detta arbete håller just nu på att organiseras internationellt. Vi undertecknade, som bildat en svensk "kommitté för barnens räddning", ansluta oss till den i Schweiz befintliga internationella kommitté, av vars redan arbetande organ för hjälpens fördelning vi vid behov kunna begagna oss.

Vi vädja nu i den mänskliga solidaritetens namn till alla och envar att bidra till en svensk fond för barnens räddning. Om barn, som vi kunnat hjälpa, svälta, frysa och dö, skola vi icke komma från ansvaret för deras öde.

Vad vi närmast inrikta oss på är att skaffa

medicin, barnkläder och övriga nödvändighetsartiklar för sjuka barn i Wien.

Ju flera och större gåvor som inflyta, ju större bli våra möjligheter att sända hjälp även på andra håll. Ett önskemål är att även, så fort möjligt är, göra något för ryska barn.

Kommitténs sekreterare, som mottager bidrag och utlämnar insamlingslistor, är fröken Astrid Sturzen-Becker, adress Roslagsgatan 25, Stockholm.

Grevinnan Fanny Wilamowitz Moellendorff, Nybrogatan 42, Stockholm, lämnar vidare upplysningar till dem, som önska skänka barnkläder. Barn under skolåldern äro mest i behov därav.

Stockholm i november 1919.

Louise Adelswärd, f. Douglas. Anna Lindhagen. Gerda Marcus. Annie Quensel. Julia Ström-Olsson. Elin Wägner. Anna Branting. Anna Lenah Elgström. Ruth Gustafson. Ellen W. Palmstierna. Astrid Sturzen-Becker. Fanny Wilamowitz-Moellendorff.

Till diskussionen om kvinnoförbund.

Från flera håll ha röster höjts för bildande av ett fristående kvinnoförbund, vilket i sig skulle innesluta kvinnoklubbar från de båda socialistiska partierna. Försök i smått, som gjorts i den riktningen, ha dock utfallit så, att vänsterkvinnorna snart nog vänt oss ryggen och övergivit samarbetet. Och det troligaste är nog, att skulle kvinnor från båda de socialistiska lägren för närvarande samlas inom ett förbund, komme snart det samma att sönderslitas av inre tvistigheter. För övrigt tror jag inte, att viljan till samarbete gör sig så starkt gällande från vänsterkvinnornas sida. Så att för närvarande få nog de socialdemokratiska kvinnorna, som anslutit sig till vårt gamla arbetareparti, bilda förbund på egen hand.

Jag hoppas dock, att framtiden skall ge oss ett kvinnoförbund, inte bildat endast av socialdemokratiska kvinnor, utan där alla kvinnor kunna samlas till gemensamt arbete för det uppväxande släktet för framtiden.

När svallvågorna av de hätska partistrider, som nu rasa, lagt sig till ro, skola vi, kanske litet yrvakna, med förvåning se, att på den andra stranden av den nyss så rasande floden står inte en oförsonlig partimotståndare, utan en medmänniska, åt vilken vi med förtroende kunna räkka handen för att sedan med förenade krafter gripa oss verket an med byggande av framtidens brödrarrike. Det bygges inte med våld, ej heller av

PELLERINS

GRÄDD- och
VÄXTMARGARIN

marknadens förnämsta fabrikater.

A.-B. Pellerins Margarinfabriks

Avd.-kontor, Skeppsbron 4, Stockholm.
R. T. 24 95, 44 63. S. T. 26 88, 78 66.

byggmästare, vilka icke kunna enas om sättet. Innan vi kunna med framgång börja det arbetet, måste vi vara genomsyrade av allas solidaritet mot alla.

Vår tid har inom alla läger, inte minst inom arbetarepartierna, lagt största vikten vid att utveckla människorna till partikuggar. Nu behöva vi åter utvecklas till människor.

Hulda Flood.

Värmlands soc.-dem. kvinnodistrikt.

Värmlands soc.-dem. kvinnoklubbars distrikt hade konferens i Deje den 2 nov.

Konferensen öppnades av distriktsordf. fru Alma Norsell, som hälsade de närvarande välkomna samt talade om de förändringar som inträffat sedan föregående konferens. Därefter företogs val av funktionärer för mötet. Till ordf. valdes fru Alma Norsell och fröken Märta Henriksson. Till sekr. valdes fröken Maria Andersson. Att justera dagens protokoll valdes fru Anna Lindgren och fröken Sofia Elovsson.

Års- och revisionsberättelserna upplästes och godkändes. Det visade sig, att distriktets behållning utgjordes av kr. 345:64 samt att distriktet, som vid föregående konferens hade fem anslutna klubbar med ett sammanlagt medlemsantal av 109, sedan dess ökats med sju klubbar. Hela medlemsantalet inom distriktet är nu 317.

En instruktionskurs inleddes av fru Hulda Flood, som redogjorde för hur klubbarna böra arbeta. Därefter vidtog en livlig diskussion om bästa sättet att få kvinnorna intresserade.

Från Karlstads- och Arvika-klubbarna hade kommit motioner om önskvärheten av att anordna kurser i stads- och kommunalkunskap. Distriktsstyrelsen fick i uppdrag att försöka anordna sådana kurser.

Från Lesjöforsklubben hade inkommit en motion om vad som bör göras mot de alltmer stegrade livsmedelspriserna. Konferensen beslöt att ombuden skulle framföra frågan på

ALLMÄNNA SPARBANKEN

Högsta gällande ränta.

Kooperativa försäkringsanstalter.

Liv- försäkra Er i
FOLKET
försäkringsbestånd: 43,250,000 kr.

Brand- försäkra fastigheter o. lösöre i
SAMARBETE
Försäkringsbestånd: 160,381,800 kr.

Vänd Er till ombudet i orten eller vederbörande anstalt, Stockholm.

arbetarekommunernas möte för att om möjligt därifrån få den fram till kommunalstyrelserna.

En motion från samma klubb om vad som bör göras för att stävja lönnbränningen upptogs till behandling. Konferensen beslöt att vädja till kvinnoklubbarna, nykterhetsföreningarna och nykterhetsnämnderna att så mycket som möjligt hålla efter lönnbrännarna.

En motion rörande de allt för hårda lagar, som tillämpas vid fosterfördrivning, behandlades. Konferensen beslöt att protestera mot dessa lagar.

Arvikaklubben motionerade om att man borde arbeta på att få det dithän, att mödrar skulle få ersättning av staten samt att det vore önskligt att modershem inrättades i nödig utsträckning. Besluts stödja motionen, som av Arvikaklubben kommer att insändas till kongressen.

Skattkärrsklubben motionerade om, att hem borde byggas på statens bekostnad för kroppsligt och andligt defekta barn. En kommitté tillsattes att utreda frågan.

Nykterhetsfrågan diskuterades och konferensen beslöt att uttala en protest mot programkommissionens förslag till ändring av punkt 11 i partiprogrammet samt att, med tanke på att förbudsfrågans lösning i Norge och andra länder kanhända i någon mån kommer att påskynda utvecklingen även i vårt land, hemställa till kongressen i febr., att den ger förbundsstyrelsen i uppdrag att sätta i gång en kraftig agitations- och upplysningsverksamhet i nykterhetsfrågan bland kvinnorna.

Frågan om förbunds bildande upptogs till behandling och konferensen uttalade sig för nödvändigheten av förbund.

Verkställande utskottet förlades till Karlstad.

Till distriktsstyrelse valdes fru Alma Nor-

Aktiebolaget Nya Banken.

Emottager insättningar till högsta gällande ränta.

EN EKONOMISK HUSMODER
BORTSLÖSAR ICKE I ONÖDAN

EN KRONA HIT... EN KRONA DIT...

SVEA VÄXT

BLIVER - EN GÅNG PRÖVAT - SEDERMERA
HENNES FAVORITSMÖR.

Liksom även **SVEA GRÄDD**
för bordet, stekning och bakning.

Samma oöverträffade kvalité som före kristiden.

sell, fru Hulda Flood, fröken Sofia Elovsson, fru Elin Villig och fru Lydia Dalén. Till suppl. valdes fru Lindgren, fr. Maria Andersson, fru Mia Bergkvist och fru Hilma Andersson. Till revisorer Alma Svensson och Anna Backman. Till suppl. fru Borgman.

Soc.-dem. kvinnonas centralstyrelse.

Ordf.: Fru Anna Sterky, Barnhusg. 16, 1 tr. A. T. 72 90.

Korresp. sekr.: Fru Agda Östlund, Upplandsgatan 61, 4 tr. A. T. Vasa 20 86.

Soc.-dem. kvinnornas samorganisations

i Sthlm styrelse sammanträder 1:sta onsdagen i månaden kl. 8 e. m. å Bryggeriarb.-förb. exp., Barnhusgatan 14. Ordf. och korresp. fru A. Frösell, Upplandsg. 47, 4 tr. Allm. tel. 286 58.

Kvinnan motarbetar sitt eget bästa

när hon avråder mannen att teckna försäkring i **DE FÖRENADE** å sitt eget eller bägge makarnas liv. Premiefrielse vid sjukdom och olycksfall m. fl. förmåner.

Sthlms Allm. kvinnoklubb (soc.-dem.) avhåller ordinarie möte 4:de måndagen varje månad kl. 8 e. m.

Obs. Lokal i D-salen, Folkets Hus.

Styrelsen.

Stockholms Allm. Kvinnoklubb sångkör. Repetition torsdagar kl. 8 e. m. i Folkets Hus, rum J. Beställningar mottager fröken L. Jäderlund, Allm. tel. Kungsh. 20 54, Snudbyberg 3.

Stockholms södra kvinnoklubb (soc.-dem.) avhåller ordinarie sammanträde 1:sta onsdagen i varje månad kl. 8 e. m. i lokalen 3 tr. Södra Folkets Hus. Ordf. fröken Anna Svensson, Grindsgatan 10, III, Stockholm. Styrelsen.

Föreningen för Hembiträden i Stockholm avhåller möte 1:sta och 3:dje torsdagen i varje månad kl. 8,30 e. m. (utom juni, juli och aug.) i Folkets Hus G-sal.

Styrelsen.

Arvika soc.-dem. kvinnoklubb avhåller ordinarie möte 2:dra måndagen i månaden kl. 8 e. m. å Folkets Hus' C-sal.

Styrelsen.

Eskilstuna kvinnoklubb avhåller ordinarie möten 1:sta måndagen i varje månad kl. 8.30 e. m. i Folkets Hus, rum nr 4.

Styrelsen.

Spånga soc.-dem. kvinnoklubb avhåller ordinarie möte första torsdagen i varje månad kl. 8 e. m. i Folkets Hus.

Styrelsen.

Vasastadens soc.-dem. kvinnoklubb har ordinarie möte 1:sta tisdagen i varje månad kl. 7 e. m. å lokalen Upplandsgatan 51, 1 tr. (Gustav Vasa-automaten).

Uppbörd och inskrivning varje möte.

Styrelsen.

Fernqvists Kappaffär

33 Drottninggatan **33**
n. b. och 1 tr. upp

Stort lager av in- och utländska nyheter

Damkappor, Dräkter och Kjolar

till billiga bestämda priser. Obs! Beställningar utföres till billiga priser.

BARNKLÄDER

PÅ AVBETALNING BÄST OCH BILLIGAST

16 Barnhusgatan 16
STRÖMBERG & C:O.

”Svenskarnas benägenhet att underskatta det inhemska är ett allmänt känt och erkänt fel. Detta gäller icke minst vår ställning till de inhemska läkemedlen. Det dröjde länge, innan vi fingo i gång en svensk läkemedelsindustri, och sedan vi väl fått en sådan, yckes det vara lika svårt som förut att övergiva vår inrotade vana att föreskriva utländska medel, även i de fall, då lika goda svenska finnas att tillgå.”

(Ur Svenska läkaresällskapets förhandlingar den 6/5 1919.)

Fru Lindholms sedan 20 år berömda läkemedel

hostmedel

TUSSIN

Pris 5 kr. Räcker en månad.

lungotsmedel

magmedicin

STOMIN

Pris kr. 4.50. Räcker en månad.

Läkemedlen sändas pr postförskott antingen var för sig eller tillsammans. Diskret på begäran.

Lagligt skyddade, välkända specialmedel.

Vid dålig mage och dålig aptit har under 20 år STOMIN framgångsrikt beprövats som ett magstärkande medel.

STOMIN återger matlust, vanligen redan efter 2—3 dagars användning — matlusten har ofta genom STOMIN blivit förvånansvärd. Vid magsyra har STOMIN varit till största nytta.

STOMIN gynnar och stimulerar mag- och tarmsaftsavsöndringarna och förbättrar därigenom matsmältningsförmågan.

Läs f. ö. broschyren om STOMIN, vilken medföljer STOMIN.

ALMENTA jämte TUSSIN och STOMIN äro inriktade på:

- 1) radikalt avlägsnande av sjukliga produkter;
- 2) systematiskt tillvaratagande av kroppens självläkekraft;
- 3) förökande av kroppens alstringsförmåga av nyvävnad.

Kontroll: Månatliga undersökningar hos samma läkare.

3:e upplagan (16—20 tusendet) av min bok om TUSSIN och STOMIN sändes gratis på begäran.

Fru Hedvig Lindholm,
Upplandsgatan 68, Stockholm.

Rt 102 19 9—3. Tisd., Torsd., Lörd. även 6—7. At 115 29.

Återförsäljare inom Stockholm:
för **TUSSIN** och **STOMIN** inom Göteborg:

{ Sjukvårds- och Kemiska Materialaffären, Mästersamuelsgatan 46, Södermalms Sjukvårdsaffär, Hornsgatan 32.
{ Apot. J. Bergqvists kemikalieaffär och samtliga filialer.

»W. d. 18—9—19.

Har förut köpt ett paket Stomin, vill nu rekvirera 4 paket, ty jag har omtalat dess verkningar för andra som också vilja försöka den. Var god och sänd boken om Tussin och Stomin också i samma paket.

S. G. J.»

»H. den 16—9—19.

Som drogerna till bröstdekoken nu äro slut, ber jag om ett paket Tussin sändes nästa gång Almenta skickas. Vore mycket tacksam om jag nu kunde få Almenta en

tre mån. till. Känner mig kry nu och temperaturen normal samt ingen hosta.

Med största högaktning S. N.»

»U. den 18/9 1919.»

Hav godheten med första sänd mig mot postförskott en sats Stomin. Jag kan omtala, att föregående sändning har gjort behörig verkan och därför är en sats nödvändig.

Jag rekommenderar medicinen till en och var som vill lyssna till min redogörelse för verkningarna av samma.

Högaktningsfullt A. W.»

»M. den 1 okt. 19.

Var god sänd ett paket Tussin. Den är mycket välgörande mot min astma, bättre än något annat, fastän jag har försökt mycket. Högaktningsfullt H. C.»

»H. den 24/9 1919.

Jag får även omtala, att jag gör förbättring. Jag är nu frisk i vänstra lungan och litet kvar i högra. Jag har låtit undersöka mig av d.r ***. Högaktningsfullt S. O.»

»Jag vill härmed meddela, att jag varit till läkare och befunnits vara mycket bättre, för vilket jag är Eder mycket tacksam.

M. den 28/9 1919.

C. S.»